

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA**

ASTA MATULEVIČIENĖ
(VERSLO TEISĖ)

SUTARČIŲ NEĮVYKDYMO TEISINĖS PASEKMĖS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Egidijus Baranauskas

Vilnius, 2006

Turinys

Įvadas	3
1. SUTARTIES NEĮVYKDYMO SAMPRATA	5
1.1. Sutarties neįvykdymo samprata Lietuvos teisėje	5
1.2. Sutarties neįvykdymo samprata Vokietijos teisėje	8
1.3. Sutarties neįvykdymo samprata bendrosios teisės doktrinoje	10
1.4. Sutarties pažeidimo samprata 1980 m. JT Vienos konvencijoje Dėl tarptautinio prekių pirkimo pardavimo sutarčių	12
1.5. Sutarties neįvykdymo samprata UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principuose ir Europos sutarčių teisės principuose	13
2. SUTARTIES NEĮVYKDYMO TEISINĖS PASEKMĖS	16
2.1. Sutarties įvykdymo sustabdymas	17
2.2. Papildomo termino sutarčiai įvykdyti skyrimas	19
2.3. Reikalavimas įvykdyti prievolę natūra	20
2.3.1. Piniginės prievolės įvykdymas natūra	21
2.3.2. Nepiniginės prievolės įvykdymas natūra	22
2.3.3. Netinkamo įvykdymo šalinimas	26
2.3.3.1. Neįvykdžiusios sutarties šalies teisė pašalinti įvykdymo trūkumus	26
2.3.3.2. Nukentėjusios šalies teisė reikalauti netinkamo įvykdymo ištaisymo ar pakeitimo	28
2.4. Sutarties nutraukimas	29
2.4.1. Teisė nutraukti sutartį	30
2.4.2. Pranešimas apie sutarties nutraukimą	36
2.4.3. Sutarties nutraukimo teisinės pasekmės	39
2.5. Civilinė atsakomybė	41
2.5.1. Reikalavimas atlyginti padarytus nuostolius	42
2.5.2. Nuostolių ribojimas	44
2.5.3. Nuostolių ir palūkanų santykis	45
2.5.4. Netesybos ir nuostoliai	47
Išvados	50
Literatūros sąrašas	53
Santrauka	58

IVADAS

Prekyba šiuolaikiniame pasaulyje užima didžiąją dalį civilinių santykių, todėl sutartys yra bene labiausiai reglamentuotas institutas tiek kiekvienos valstybės nacionalinėje teisėje, tiek tarptautiniu mastu. Sutarčių teisės praktinė svarba šiuolaikinėje rinkos ekonomikoje neginčijama. Išsiplėtė sutarčių šalių teisės bei pareigos viena kitai, o tai siejama su vis sudėtingėjančiais ekonominiais santykiais, kai kiekviena šalis siekia, kad jos interesai būtų kuo labiau apsaugoti. Sutartinių teisinių santykių stabilumą būtina užtikrinti, kadangi nuo to priklauso sutartinių santykių šalių subjektinių teisių apsauga, asmenų tikrumas dėl jų teisinio saugumo, teisinės padėties apibrėžtumo.

Sutartis tampa socialiai reikšminga tik būdama tinkamai ir laiku įvykdyta. Tik įvykdžiusios sutartį, šalys pasiekia rezultatą, kurio tikėjosi ją sudarydamos. Tinkamas sutarčių vykdymas yra vienas svarbiausių ekonominio ir socialinio stabilumo garantų. Dėl to, bet koks trūkumas sutarties įvykdyme sukelia nukentėjusiai šaliai neįvykdymo teises pasekmes, kurios tiesiogiai susijusios su teisinėmis gynimo priemonėmis.¹

Realiame gyvenime nebūna taip, kad viskas vyktų idealiai pagal taisykles. Sudarius sutartį atsiranda sutarties šalis, kuri nevykdo savo iš anksto nustatytų sutartinių įsipareigojimų. Todėl ir iškilo būtinybė numatyti privatinėje teisėje galimybę tai šaliai, kuri laikosi sutarties sąlygų, kad ji galėtų apginti savo teisėtus interesus arba sumažinti galimus nuostolius, kurie atsirado arba gali atsirasti dėl kitos šalies sutarties veiksmų, kuri nesilaiko sutartyje numatytų sąlygų.

Su sutarties neįvykdymu susiduriama ir tarptautinėje privatinėje teisėje. Reikšmingiausi ir didžiausią įtaką darantys beveik kiekvienos valstybės sutarčių teisei ir privatinei teisei apskritai tarptautiniai teisės aktai yra 1980 m. Jungtinių Tautų konvencija Dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių (toliau - Vienos konvencija), 1994 m. UNIDROIT parengti tarptautinių komercinių sutarčių principai (toliau – UNIDROIT Principai) ir 2000 m. Europos sutarčių teisės komisijos parengti Europos sutarčių teisės principai (toliau – PECL), kuriuos analizuosiu ir lyginsiu su Lietuvos teisės aktais, nagrinėjant sutarčių neįvykdymą ir neįvykdymo teises pasekmes.

Magistro baigiamojo darbo tikslas – atskleisti bendrą sutarties neįvykdymo sampratą, apibudinti ir detaliai išnagrinėti dėl sutarties neįvykdymo kylančias teises pasekmes bei jų turinį.

Magistro baigiamojo darbo uždaviniai:

1. pateikti sutarties neįvykdymo sampratą Lietuvos teisėje;

¹Tenancy Law in Europe and the Principles of European Contract Law By Oliver Remien, Würzburg. <http://www.iue.it/LAW/ResearchTeaching/EuropeanPrivateLaw/Projects/TenancyLawRemien.pdf>

2. atskleisti sutarties neįvykdymo sampratą lyginamuoju požiūriu;
3. išanalizuoti civilines teises pasekmes, kylančias dėl sutarties neįvykdymo;
4. išanalizuoti tarptautinių teisės aktų normas, susijusias su sutarties neįvykdymu ir teisinėmis pasekmėmis.

Darbo objektas – civilinės teisinės pasekmės, kylančios šalims neįvykdžius sutarties.

Darbo dalykas – Lietuvos, užsienio valstybių ir tarptautinės teisės normos, reglamentuojančios sutarčių neįvykdymo teises pasekmes, taip pat teismų praktikos analizė, padedanti atskleisti normų taikymo problematiką.

Tyrimo šaltiniai – Lietuvos Respublikos teisės aktai, tarptautiniai teisės aktai, reglamentuojantys sutarties neįvykdymo teises pasekmes, kiti teisės aktai, teismų praktika bei jos apibendrinimai, teisės aktų komentarai, Lietuvos, užsienio valstybių mokslinė literatūra, vadovėliai, bei straipsniai šia tema.

Tyrimo metodai – aprašomasis, istorinis, lyginamasis, sisteminės analizės, dokumentų analizės, lingvistinis, apibendrinimo.

Magistro baigiamojo darbo aktualumas. Kiekviena sutarties šalis siekia, kad jos teisės ir interesai būtų apsaugoti ne tik nacionalinės teisės lygmenyje, bet ir tarptautiniu mastu. Sutarties neįvykdymo atveju, nukentėjusioji šalis turi platų savo pažeistų teisių gynimo būdų pasirinkimą, tačiau dažniausiai ji pasirenka sutarties nutraukimą, nesistengdama išsaugoti sutartinių santykių. Pažeistų teisių gynimo būdų pagalba atstatomos pažeistos nukentėjusios šalies teisės ir taip daromas poveikis pažeidėjui. Būtina atskleisti civilinių teisinių pasekmių esmę, turinį bei išanalizuoti teisės gynimo būdus ir jų pritaikymą ginant šalių (tiek nukentėjusios, tiek sutartį pažeidusios) teises ir interesus sutarties neįvykdymo atveju. Be to, sutarčių neįvykdymo teisinėms pasekmėms daug dėmesio skiria užsienio šalių teisininkai, o Lietuvoje šia tema mažai analizuojama. Domimasi bendrai sutarčių teisės principais, sutarties samprata, sudarymo tvarka, vykdymu, negaliojimu, tačiau nėra analizuojamos ir aiškinamos sutarčių neįvykdymo civilinės teisinės pasekmės.

Magistro baigiamojo darbo praktinė reikšmė. Darbe pateikiama Lietuvos ir tarptautinių teisės aktų reglamentuojančių sutarties neįvykdymą ir civilines teises pasekmes analizė, atskleidžiant teisės gynimo būdų pasirinkimo ir pritaikymo problemas. Šis darbas gali būti naudingas tolimesnėms šios temos studijoms.

Magistro baigiamojo darbo struktūra: sudaro įvadas, du skyriai, dešimt poskyrių, kuriuose siekiama užsibrėžto tikslo ir nagrinėjami iškelti uždaviniai, bei išvados, apibendrinančios darbe nagrinėtus klausimus, taip pat literatūros sąrašas ir santrauka lietuvių bei anglų kalbomis.

1. SUTARTIES NEĮVYKDYMO SAMPRATA

Vykdam sutartinius įsipareigojimus visur atsiranda nenumatytų kliūčių, kadangi viena iš sutarties šalių dėl kažkokių priežasčių nevykdo savo sutartinių įsipareigojimų ar juos vykdo ne visiškai, ne laiku, netinkamoje vietoje arba kitu netinkamu būdu. Jeigu visas šias aplinkybes apibendrintume sąvoka “sutarties pažeidimas”, šiuo išsireiškimu turime omenyje atvejį, kuriame iš tiesų atliktas veiksmas kažkokia forma neatitinka sutartinio.²

Sutarties pažeidimo sąvoka užsienio valstybių teisėje apibrėžiama nevienodai. Vienose valstybėse ši sąvoka apima bet koki nukrypimą nuo sutarties sąlygų, taip pat visišką sutarties neįvykdymą. Sutarties termino praleidimas, netinkamos kokybės prekių pateikimas, taros ir įpakavimo reikalavimų neatitikimas, kiti sutarties sąlygų neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo atvejai įvardijami vienu terminu – sutarties pažeidimas.³

Kitose valstybėse išskiriami konkretūs sutarties pažeidimai – termino praleidimas, sutarties įvykdymo negalimumas ir kiti, kurie, be abejo, neapima visų galimų sutarties pažeidimo atvejų. Tad kitus sutarties pažeidimo atvejus tose valstybėse į bendrą sutarties pažeidimo sąvoką įtraukė teisės doktrina ir teismų praktika.

Sutarties neįvykdymas yra jos pažeidimas, lemiantis sutartį pažeidusios šalies civilinę atsakomybę ir suteikiantis nukentėjusiai šaliai teisę taikyti gynybos būdus.⁴ Tačiau prieš apkaltinant šalį sutarties pažeidimu arba apskirtai sutarties neįvykdymu, reikia žinoti, ką šalis privalėjo padaryti, o tada bus galima įvertinti, ar ji apskirtai ką nors atliko, o jei atliko, tai kaip.

1.1. SUTARTIES NEĮVYKDYMO SAMPRATA LIETUVOS TEISĖJE

Norint nustatyti, ar sutartis buvo pažeista, pirmiausia reikia žinoti, ar ji buvo neįvykdyta. Taigi sutarties neįvykdymu laikomas, bet kurios iš sutarties kylančios prievolės neįvykdymas, įskaitant netinkamą jos įvykdymą ar įvykdymo termino praleidimą. Lietuvos Civilinis kodeksas įtvirtino sutarties neįvykdymo sampratą artimą bendrosios teisės sistemoje vartojamam sutarties pažeidimo apibūdinimui.

² K.Zweigert, H.Kotz. Lyginamosios teisės įvadas. Eugrimas. 2001.Vilnius. P.412.

³ V.Mikelėnas. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius. 1996. P. 466.

⁴ V.Mikelėnas. Civilinės atsakomybės problemos lyginamieji aspektai. Justitia, Vilnius, 1995. P.45.

Teisės doktrina siūlo analizuoti dvi situacijas nagrinėjant skolininko veiksmus kreditoriaus atžvilgiu: 1) ar skolininkas faktiškai nors ką nors atliko, 2) jei taip, tai kaip jis tai atliko, tai yra nustatyti: 1) ar sutartis buvo įvykdyta in nature, ir 2) ar sutartis buvo „įvykdyta tinkamai“. ⁵ Todėl ir LR CK 6.63 straipsnio 1 dalies 1 punktas⁶, 6.256⁷ ir 6.205⁸ straipsniai skiria prievolės „neįvykdymą“ ir „netinkamą įvykdymą“.

LR CK 6.205 straipsnis pateikia sutarties neįvykdymo apibrėžimą. Sutarties neįvykdymo turinį galima nustatyti aiškinant kodekso normas. Sutartis yra dvišalis arba daugiašalis sandoris (LR CK 6.154 str.), pagal kurią atsiranda prievoliniai teisiniai šalių tarpusavio santykiai. Jeigu sutartis įvykdyta, tai prievolė baigiasi, jei prievolė nesibaigia, tai sutartis neįvykdyta. Jeigu yra bent vienas įvykdymo trūkumas, kai bet koku būdu arba forma nukrypstama nuo prievolės turinio, tai prievolė bus laikoma įvykdyta netinkamai, o sutartis taip pat bus laikoma neįvykdyta.

Tinkamas prievolės įvykdymas – sudėtinga sąvoka. P.Rasimavičius tinkamu įvykdymu vadina tokius skolininko veiksmus, atliekamus vykdant subjektinę savo pareigą įgyvendinat prievolę, kurie tiksliai atitinka prievolės sąlygas, tai yra pagal objektą, įvykdymo laiką, būdą, vietą ir kitus reikalavimus, kuriuos nustato įstatymas arba sutartis.⁹ M.V.Krotovas nurodo, kad tinkamo įvykdymo principas suponuoja, kad pareigą įvykdys tinkamas subjektas, tinkamoje vietoje, tinkamu laiku, tinkamu dalyku ir tinkamu būdu.¹⁰

Pirmiausia sutarties neįvykdymas turi lemti skolininko nukrypimas nuo tinkamo sutarties įvykdymo sąlygų: įvykdymo dalyko ir būdo, įvykdymo kokybės, įvykdymo gavėjo, paties vykdytojo, įvykdymo vietos, įvykdymo termino. Jei prievolė nėra įvykdoma in nature arba jei nėra įvykdoma bent viena tinkamo prievolės įvykdymo sąlyga, tai prievolės vykdymas laikytinas netinkamu. Prievolės turi būti vykdomos tinkamai, o jos nevykdymas lemia civilinę atsakomybę.¹¹ Netinkamas įvykdymas neužbaigia iš sutarties atsiradusias prievolės, ir pats netinkamo įvykdymo faktas yra pagrindas naujoms prievolėms atsirasti, skolininkui taikyti priverstinio poveikio priemones, įskaitant ir civilinę atsakomybę.

⁵ Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право: общие положения. Москва: Издательство „Статут“, 1998. С.335.

⁶ „Skolininkas laikomas pažeidusiu prievolę, kai neįvykdomos ar netinkamai vykdomos sutartyje numatytos sąlygos“

⁷ „Asmuo, neįvykdęs ar netinkamai įvykdęs savo sutartinę prievolę...“

⁸ „Sutarties neįvykdymu laikomas bet kokios iš sutarties atsiradusios prievolės neįvykdymas, įskaitant netinkamą įvykdymą ir įvykdymo termino praleidimą“

⁹ Vitkevičius P., Vėlyvis S., Mikelėnas V. ir kt./ red. V. Staskonis. Civilinė teisė. Kaunas: Vijusta, 1997. P.415.

¹⁰ Сергеев А.П., Толстой Ю.К. Гражданское право. Учебник. 2000. Т.1. С.517.

¹¹ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Naujasis civilinis kodeksas. Vilnius: Justitia, 2002. P.198

Prievolės vykdymas reiškia veiksmus, kuriuos turi atlikti (neatlikti) skolininkas, kad kreditorius gautų tą naudą, kurios siekė sudarydamas sutartį. Jeigu veiksmai, kuriuos turėjo atlikti skolininkas, neatlikti ir kreditorius negauna tos naudos, kurios tikėjosi sudarydamas sutartį, tai prievolė neįvykdyta ir pagrindinis prievolės tikslas nepasiektas. Jeigu prievolė įvykdoma netinkamai, pagrindinės prievolės tikslas pasiekiamas, tik kitokiomis sąlygomis, negu tikėjosi kreditorius. Todėl jei prievolė neįvykdyta, kreditorius turi teisę reikalauti tiek pagrindinės, tiek papildomų prievolių įvykdymo, kurios atsiranda pažeidus pagrindinę prievolę.

Sutarties neįvykdymas reiškia objektyvų faktą, kai kreditorius negauna tos naudos, kurios tikėjosi sudarydamas sutartį, visiškai neatsižvelgiant į tokį rezultatą nulėmusius veiksmus. Plačiąją prasme sutarties neįvykdymas suprantamas LR CK 6.205, 6.217 straipsnio 2 dalies 4 punkte, LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 5 punkte ir kituose Civilinio kodekso straipsniuose. Civiliam kodekse sąvoka „sutarties neįvykdymas“ vartojama ir siaurąją prasme, tai yra reiškia tik prievolės neįvykdymą *in nature*, dažniausiai nepateisinamą. Pavyzdžiui, LR CK 6.60 str. nustato teisinius padarinius, kai skolininkas neįvykdo prievolės perduoti individualiais požymiais apibūdinamą daiktą kreditoriui; LR CK 6.61 str. reglamentuoja kreditoriaus teises, kai skolininkas neįvykdo prievolės atlikti tam tikrą darbą.

Ne bet koks sutarties sąlygų neįvykdymas laikomas sutarties pažeidimas. Sutartis gali būti neįvykdyta dėl pateisinamų arba nepateisinamų priežasčių. Sutarties neįvykdymą pateisinančių priežasčių sąrašas yra baigtinis. Sutarties neįvykdymas yra pateisinamas, jeigu:

- 1) sutartis neįvykdoma dėl aplinkybių, kurių sutarties neįvykdžiusi šalis negalėjo kontroliuoti ir protingai numatyti sutarties sudarymo metu, ir negalėjo užkirsti kelio šioms aplinkybėms arba jų padariniams atsirasti (*force majeure*) – LR CK 6.212 str., pavyzdžiui tokios aplinkybės gali būti karai, streikai, valstybės veiksmai, stichinės nelaimės;
- 2) sutartis neįvykdoma dėl kreditoriaus veiksmų arba neveikimo, arba kitokio įvykio, kurio rizika jam pačiam ir tenka – LR CK 6.206 str.;
- 3) sutartis neįvykdoma ne dėl skolininko kaltės – LR CK 6.248, 6.256 str. 4d.

Sutarties neįvykdymo skirstymas į pateisinamą ir nepateisinamą reikšmingas taikant gynybos priemones. Jeigu sutarties neįvykdymas nepateisinamas, kita šalis gali reikalauti atlyginti nuostolius, bei taikyti kitus savo teisių gynimo būdus. Jeigu šalis sutartį neįvykdo dėl pateisinamų priežasčių, pavyzdžiui dėl *force majeure*, kita šalis gali nutraukti sutartį, tačiau tokiu atveju negalimas nuostolių atlyginimas.

Sutarties pažeidimas yra skirstomas į esminį ir neesminį. Esminiu pažeidimu laikomas toks sutartinės prievolės neįvykdymas ar netinkamas įvykdymas, dėl kurio nukentėjusioji šalis negauna to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį. Nustatant, ar sutarties pažeidimas yra esminis, atsižvelgiama į LR CK 6.217 straipsnio 2 dalyje nurodytus pagrindus, kurie kiekvienu sutarties pažeidimo atveju yra vertinamojo pobūdžio, todėl leidžia kitai šaliai įrodinėti, kad sutarties pažeidimas buvo neesminis. Esminio sutarties pažeidimo kriterijus yra tarsi priemonė, kuria „išmatuojamos“ kiekvieno konkretaus sutarties pažeidimo aplinkybės suteikiant teisę patiems civilinės apyvartos dalyviams (ginčo atveju - teismui) spręsti, kaip turi būti vertinamas atitinkamas pažeidimas.¹²

1.2. SUTARTIES NEĮVYKDYMO SAMPRATA VOKIETIJOS TEISĖJE

Įvairių valstybių sutarčių teisė nustato skirtingus sutarties pažeidimo atvejus. Vokietijos civilinis kodeksas rėmėsi XIX a. Mommzeno ir Windscheido doktrina, kuri buvo sukurta romėnų teisės pagrindu. Doktrinos pagrindinis teiginys ir išeities taškas – romėnų teisės principas, kad sutartis visada ir bet kokiomis aplinkybėmis yra niekinė, jeigu jau sutarties sudarymo momentu aišku, kad sutartinio įsipareigojimo neįmanoma įvykdyti.¹³

Vokietijos teisėje nepriimta vartoti formalizuotos sutarties pažeidimo sampratos. Joje kalbama apie atskiras sutarties pažeidimo rūšis. Vokietijos 1896 m. civiliniame kodekse – buvo įtvirtintas sutarties pažeidimų diferencijavimas. Sutarties neįvykdymo atveju, kreditoriaus gynybos priemonės buvo priklausomos nuo sutarties pažeidimo priežasčių ir pažeidimo rūšies.

Vokietijos Civilinis kodeksas numatė dvi sutarties pažeidimo rūšis:

- Sutarties įvykdymo termino praleidimas (Vokietijos CK 284, 326 str.),
- Sutarties įvykdymo negalimumą (Vokietijos CK 306 str.).¹⁴

Tarp kliūčių, kurios sutarties įvykdymą daro negalimą, Vokietijos civilinis kodeksas skiria pradinį negalimumą, nuo paskesnio įvykdymo negalimumo, atsiradusio tik po sutarties sudarymo. Esant paskesniame negalimumui, skolininkas buvo atleidžiamas nuo prievolės vykdymo, o kreditoriui nebuvo suteikiama jokių gynybos priemonių.

¹² LAT CBS plenarinės sesijos 2004-06-29 nutarime, priimtame civilinėje byloje *J. Z. v. UAB "Baldras"*; bylos Nr. 3K-P-346/2004

¹³ K.Zweigert, H.Kotz. Lyginamosios teisės įvadas. Eugrimas. 2001.Vilnius.P.432

¹⁴ Vokietijos Civilinis kodeksas. <http://www.hull.ac.uk/php/lastcb/bgbengl.htm>

Pradinis sutarties įvykdymo negalimumas yra tada, kai jau sudarant sutartį yra aplinkybių, darančių sutarties įvykdymą negalimą. Be to, pradinis negalimumas įvykdyti sutartį gali būti objektyvus arba subjektyvus.¹⁵

Sutartis, kurios iš pat pradžių nebuvo galima įvykdyti dėl objektyvių priežasčių, t.y. nepriklausančių nei nuo skolininko, nei nuo kito asmens valios, negalioja.¹⁶ Tuo tarpu subjektyvus sutarties įvykdymo negalimumas, nors ir egzistavęs sutarties sudarymo momentu, nedaro sutarties negaliojančia.

Sutarties šalis įsipareigoja ne tik apskritai atlikti tam tikrą savo pareigą, bet ji tai privalo atlikti laiku. Remiantis prievolinius teisinius santykius, jai gali priklausyti kiti įsipareigojimai, kurių neįvykdymas neapibrėžiamas nei kaip sutarties įvykdymo negalimumas, nei kaip įvykdymo uždelsimas, tačiau už kuriuos ji turi atsakyti.

Reikia pažymėti tai, kad sutarties pažeidimų skirstymas nebuvo vienodai reglamentuojamas bendrojoje ir specialiojoje vokiečių prievolės teisės dalyse. Bendrosios nuostatos formaliai įtvirtino tik dvi prievolės pažeidimo rūšis (negalėjimą įvykdyti ir termino praleidimą), tuo tarpu taikant atskiras sutarčių rūšis, reglamentuojančias teisės normas, daugiausia buvo susiduriama su netinkamu sutarties įvykdymu.

Taigi aišku, kad Vokietijos CK įtvirtintos dvi sutarties pažeidimo rūšys neapėmė daugybės kitų sutarties pažeidimo atvejų. Todėl teisės doktrina ir teismų praktika buvo priverstos užpildyti šią spragą. Šitaip atsirado trečioji sutarties pažeidimo rūšis – pozityvus sutarties pažeidimas, kuris užpildė visas teisinio reguliavimo spragas, kurių neapimdavo kitos dvi pažeidimų rūšys (įvykdymo termino praleidimas ir sutarties įvykdymo negalimumas).¹⁷

Kaip pastebime, įgimtą Vokietijos civilinio kodekso ydą parodo netikęs sutarties pažeidimų atvejų suskaldymas, pagal kurį skiriamos įvairios negalimumo ir uždelsimo formos. Kad ši taisyklė turi spragų, įtikinamai rodo pozityvus sutarties pažeidimo institutas, kurį teismų praktika nustatė įstatymų leidėjo neaptartoms sutarties pažeidimo formoms.

Nauja 2002-01-01 Vokietijos civilinio kodekso redakcija įtvirtina bendro sutarties pažeidimo koncepciją. Sutartis laikoma pažeista, jei skolininkas nors kiek nukrypsta nuo savo pareigos turinio, ir ne svarbu, dėl kokių priežasčių sutartis neįvykdoma (skolininkas dėl to kaltas, ar nekaltas), ir kaip pasireiškė sutarties neįvykdymas – sutartis buvo neįvykdyta natūroje, buvo

¹⁵ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius. 1996. P.490.

¹⁶ Vokietijos Civilinis kodeksas 306 str. <http://www.hull.ac.uk/php/lastcb/bgbengl.htm>

¹⁷ Principles of European Contract Law. O.Lando. <http://www.kcl.ac.uk/english/sympo/EUDialogue/lando.htmkelias>

praleistas įvykdymo terminas ar ji buvo įvykdyta netinkamai. Tuo tarpu sutarties pažeidimo pobūdis turi reikšmės reglamentuojant kreditoriaus gynybos priemones.

1.3. SUTARTIES NEĮVYKDYMO SAMPRATA BENDROSIOS TEISĖS DOKTRINOJE

Bendrojoje teisėje sutarties pažeidimo koncepcija apima bet kokią nesugebėjimą įvykdyti iš sutarties kylančių pareigų. Taigi sutarties pažeidimu laikomas, bet koks sutartinės prievolės neįvykdymas ar jos netinkamas įvykdymas. Sutarties pažeidimo faktui nustatyti sutartį pažeidusios šalies kaltė reikšmės dažniausiai neturi.¹⁸

Kitaip negu kontinentinės teisės sistemos, bendroji teisė sutartį iš esmės suvokia kaip garantinį pasižadėjimą. Ji negrupuoja sutarties neįvykdymo pagrindų, tad kitaip nei Vokietijos teisė, neskiria negalimumo, uždelsimo ir pozityvaus sutarties pažeidimo: ar skolininkas pažadėtas paslaugas apskritai neįvykdė, įvykdė per vėlavimą ar neįvykdė dėl kitų aplinkybių, tai nėra svarbu, nes tai priklauso vien nuo to, kad pažadas neįgyvendintas, perimtos garantijos nesilaikoma ir taip įvyksta sutarties pažeidimas.¹⁹

Sutarties pažeidimu laikomas tik nepateisinamas sutartinių prievolių neįvykdymas ar atsisakymas jas vykdyti, taip pat netinkamas jų vykdymas. Sutarties neįvykdymas, kuris gali būti pateisintas vienu iš teisėtų pagrindų, sutarties pažeidimu nepripažįstamas. Pavyzdžiui, sutartis nelaikoma pažeista, jeigu šalis savo sutartinių prievolių nevykdo dėl to, kad sutarties nevykdo kita šalis, savo prievolės privalanti įvykdyti pirmoji.²⁰

Jungtinių Amerikos Valstijų sutarčių teisės požiūriu, kiekviena sutartis yra savotiška garantija, kurios pažeidimas sukelia civilinę atsakomybę. Kadangi civilinė atsakomybė už sutarties pažeidimą yra griežta, t.y. be kaltės, sutarties pažeidimo rūšis praktinės reikšmės neturi. Bet koks sutarties sąlygų pažeidimas – termino praleidimas, netinkamas įvykdymas, laikomas sutarties pažeidimu.²¹

Anglijos sutarčių teisės doktrina sutarties pažeidimą skirsto į dvi rūšis: esminį ir neesminį. Esminiu pažeidimu laikomas sutartinės prievolės neįvykdymas, dėl kurio kita sutarties šalis negauna to, ką tikėjosi gauti iš sutarties.

¹⁸ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius. 1996. P.467.

¹⁹ Principles of European Contract Law. O.Lando. <<http://www.kclc.or.jp/english/sympo/EUDialogue/lando.htm>>

²⁰ Burrows A. Remedies for tort and breach of contract. London etc. : Butterworths. 1994.

²¹ John D. Calamari, Joseph M. Perillo. The law of contracts. St. Paul (Minn.) : West, 1987.P.513

Klausimas, ar sutartinis įsipareigojimas yra esminis, ar ne, Anglijos teismų praktikoje dažnai nagrinėjamas warranty (garantijos) ir condition (sąlygos) terminais. Kiekvienas sutartinis sutikimas – ar tai į sutartį įtraukiama akivaizdžiai, ar tylėjimu – teisiškai yra warranty (garantija). Jei tokio sutikimo nesilaikoma, kitai sutarties šaliai suteikiama teisė reikalauti atlyginti nuostolius dėl sutarties pažeidimo. Sutarties besilaikanti šalis gali atsisakyti sutarties tik tuo atveju, jeigu kitos šalies neįvykdytas įsipareigojimas kartu yra condition (sąlyga), kuri pagal aplinkybes sutarties įvykdymui pripažįstama esmine.²² Ar sutarties pažeidimas laikytinas esminiu, kiekvienu atveju sprendžia teismas, atsižvelgdamas į sutarties esmę, prigimtį, kitas konkrečias aplinkybes.

JAV sutarčių teisėje sutarties pažeidimą priimta taip pat skirstyti į esminį ir neesminį. Šis skirstymas grindžiamas sutarties sąlygų klasifikavimu į garantijas ir sąlygas, o jų – į aiškiai išreikštas ir numanomas. Pažeidus aiškiai išreikštą sąlygą ar garantiją, sutarties pažeidimas dažniausiai laikomas esminiu. Tuo tarpu numanomos sąlygos pažeidimas gali būti pripažintas esminiu sutarties pažeidimu tik kai nukentėjusioji šalis negauna to, ką ji protingai tikėjosi gauti iš sutarties, arba kai ši sąlyga buvo pažeista tyčia. Ar sutarties pažeidimas yra esminis, kiekvienu atveju sprendžia teismas.²³

Specialią grupę bendrojoje teisėje sudaro išankstinio sutarties pažeidimo atvejai. Iš esmės šalis savo teises, atsiradusias dėl sutartinių įsipareigojimų neįvykdymo, gali realizuoti tik po to, kai yra pasibaigęs šių įsipareigojimų įvykdymo terminas. Tačiau jei šalis jau prieš šį terminą aiškiai leidžia suvokti – nedviprasmišku pareiškimu ar konkludentiniais veiksmais, kad ji nemano sutarties įvykdyti, kita šalis gali ją tarsi “sulaikyti” nuo tokių veiksmų ir juos įvertinti kaip sutarties pažeidimą, o sutartį laikyti kaip pasibaigusią ir reikalauti atlyginti nuostolius dėl neįvykdymo.²⁴

Apibendrinant pastebime, kad bendrosios teisės tradicija laikosi vieningos sutarties pažeidimo koncepcijos. Tai reiškia, kad pirmiausia sprendžiamas klausimas, ar apskritai turi būti ginamos kreditoriaus teisės, tai yra ar buvo pažeista sutartis. Nustačius, kad sutartis pažeista, jau atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį, sukonkretinamas, kuris nors iš bendrų kreditoriaus teisių gynimo būdų. Pagrindinis gynimo būdas yra nuostolių atlyginimas. Visi kiti gynimo būdai yra išimtiniai ir gali būti taikomi tik esant tam tikroms sąlygoms.

²² Principles of European Contract Law. O.Lando. <<http://www.kclc.or.jp/english/sympo/EUDialogue/lando.htmkelias>>

²³ Cheeseman, Henry R. Business law : ethical, international & e-commerce environment. Upper Saddle River (N.J.) : Prentice Hall, 2001. P.314-316.

²⁴ John D. Calamari, Joseph M. Perillo. The law of contracts. St. Paul (Minn.) : West, 1987. P.513.

1.4. SUTARTIES PAŽEIDIMO SAMPRATA 1980 M. JT VIENOS KONVENCIJOJE DĖL TARPTAUTINIO PREKIŲ PIRKIMO PARDAVIMO SUTARČIŲ

1980 m. JT Vienos Konvencijos 45 ir 61 straipsniai nustato, kad sutarties pažeidimu laikomas bet kokios savo prievolės pagal sutartį nevykdymas. Taigi konvencijoje nėra kontinentinei teisei būdingo sutarties pažeidimo klasifikavimo į atskiras rūšis – termino praleidimą, netinkamą įvykdymą, įvykdymo negalimumą.

Teisės doktrina terminą „pažeidimas“ aiškina plečiamai, kaip bet kurias sutartines pareigas, kylančias iš sutarties, pačios Konvencijos, sutarčiai taikomo įstatymo arba tarp šalių susiklosčiusios dalykinės praktikos, neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą. Vienos konvencijoje, terminas sutarties pažeidimas naudojamas visiems atvejams, kai šalis, kuri įsipareigojo pagal sutartį, nesugebėjimo įvykdyti iš sutarties kylančių pareigų.²⁵

Pavyzdžiui, jei pardavėjas pagal Vienos Konvencijos 30 straipsnį pasižada pirkėjui pateikti sutarties sąlygas atitinkančias prekes ir jeigu pardavėjas neįvykdo šio 31-44 straipsniuose aprašyto įsipareigojimo, t.y. pateikia sutarties sąlygų neatitinkančias prekes arba pristato jų per daug arba per mažai, per vėlai arba per anksti, arba ne į tą vietą, arba šiaip kitu netinkamu būdu – kiekvienu atveju turime sutarties pažeidimą, kuris pirkėjui suteikia teisę įgyvendinti 45 straipsnyje išvardytas teises, ypač reikalauti atlyginti nuostolius. Taigi nepriklausomai nuo to, ar įsipareigojimą įvykdyti trukdanti kliūtis atsirado prieš, ar po sutarties sudarymo, ir ar sutarties neįvykdymas arba netinkamas įvykdymas gali būti susietas su pardavėjo kalte.

Tačiau konvencija, atspindėdama daugelio valstybių sutarčių teisei būdingą klasifikavimą, skiria esminį ir neesminį sutarties pažeidimą. Vienos Konvencijos 25 straipsnis nurodo, kad pažeidimas „*breach*“ yra esminis „*fundamental*“, jeigu jis padaro kitai šaliai tokią žalą, kad šalis netenka didelės dalies to, ką ji turėjo teisę tikėtis gauti pagal sutartį, išskyrus atvejus, kai sutartį pažeidusi šalis nenumatė tokio rezultato ir jo analogiškomis aplinkybėmis nebūtų numatęs protingas tokio pat statuso žmogus. Šis skirstymas svarbus praktiškai, nes priklausomai nuo pažeidimo rūšies skiriasi sutarties pažeidimo pasekmės: esant esminiam pažeidimui, kita šalis įgyja teisę nutraukti sutartį ir taikyti kitus gynimo būdus, kurie negali būti taikomi esant neesminiam sutarties pažeidimui.

Vienos Konvencija taip pat skiria iš anksto numatomą sutarties pažeidimą. Daugelyje užsienio teisinių sistemų pripažįsta šios rūšies sutarčių pažeidimus, kas pirmoje eilėje paaiškina

²⁵ Salient Features of the Principles of European Contract Law: A Comparison with the UCC. Ole Lando
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lando.html#iic>

reguliuojamos situacijos tikslingumu, kai iki vykdymo termino suėjimo yra rimtas pagrindas manyti, kad tam momentui, kai sueis įvykdymo terminas, šalis prievolės neįvykdys.²⁶

Skirtingai nuo „paprasto“ sutarties pažeidimo, kur nustatymas sutarties pažeidimo aplinkybės, kaip taisyklė, nesukelia rimtų sunkumų, kadangi ji paremta objektyviu įvertinimu jau įvykusio fakto, esant numatytam sutarties pažeidimui jau turime reikalą su įvertinimu apie įvykių vystymąsi ateityje. Ir nors tokį įvertinimą duoda sutarties šalis, remdamasi savo subjektyviais samprotavimais, ji tuo labiau kuriama remiantis objektyviais kriterijais.²⁷ Numatomas esminis sutarties pažeidimas gali tapti akivaizdžiu, kai šalis arba tiesiai pareiškia, kad ji neįvykdys sutarties arba padarys kažką, kas aiškiai parodo, kad sutartis bus neįvykdyta.

1.5. SUTARTIES NEĮVYKDYMO SAMPRATA UNIDROIT TARPTAUTINIŲ KOMERCINIŲ SUTARČIŲ PRINCIPUOSE IR EUROPOS SUTARČIŲ TEISĖS PRINCIPUOSE

UNIDROIT principuose, kaip ir Vienos konvencijoje, yra įtvirtinta bendra sutarties pažeidimo koncepcija. UNIDROIT Principų priėmimo istorija rodo, kad vis dėlto UNIDROIT Principų 7.1.1. straipsnyje specialiai buvo pavartota ne sutarties pažeidimas, bet tarptautinei privatinei materialinei teisei nauja bendra sutarties neįvykdymo sąvoka. Principų autoriai tokiu būdu siekė dviejų pagrindinių tikslų: pirma, užtikrinti vienodą teisinį režimą tiek pateisinamo sutarties neįvykdymo atveju, tiek nepateisinamo sutarties neįvykdymo atveju, antra, taikyti vienodą teisinį režimą visoms sutarties pažeidimo rūšims.²⁸

Bendro sutarties „neįvykdymo“ koncepcijos priėmimą didele dalimi nulėmė germanų teisės tradicijos atstovų įtaka, t.y. neigiami atsiliepimai apie Vokietijos civilinio kodekso taikymo praktiką, nes Vokietijos civilinis kodeksas pripažino atskiras sutarties pažeidimo rūšis: sutarties įvykdymo negalimumas, įvykdymo termino praleidimas ir pozityvus sutarties pažeidimas ir su jomis siejo skirtingus padarinius, o tai praktikoje labai apsunkindavo teisingą teisės normų taikymą.²⁹

²⁶ Венская конвенция о договорах международной купли-продажи товаров. Комментарий. Москва, 1994.С.166.

²⁷ Ten pat.C.167.

²⁸ The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and the Principles of European Contract Law: Similar Rules for the Same Purposes?by *Michael Joachim Bonell* Professor of Law, University of Rome I "La Sapienza" Legal Consultant, UNIDROIT. <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/bonell96.html>

²⁹ Schlechtriem P. The German Act Modernize the Law of Obligations in the Context of Common Principles and Structure of the Law of Obligations in Europe (2002) Oxford U Comparative L Forum 2 at ouclf.iuscomp.org.

Taigi „Neįvykdymu laikomas šalies bet kokios sutartinės prievolės neįvykdymas, įskaitant netinkamą įvykdymą ir įvykdymo termino praleidimą“.³⁰ Ypatingas dėmesys privalo būti atkreiptas į du šio apibrėžimo bruožus.

Pirmas yra tas, kad „neįvykdymas“ yra apibrėžtas taip, kad apima visas formas netinkamo įvykdymo taip pat kaip visišką nesugebėjimą įvykdyti iš sutarties kylančių pareigų. Antras bruožas yra tas, kad principų tikslas yra bendras supratimas neįvykdymo, kuris apima tiek nepateisinamą, tiek pateisinamą neįvykdymą.³¹

Neįvykdymas gali būti pateisinamas dėl dviejų pagrindinių priežasčių : 1) dėl force majeure aplinkybių (7.1.7. str.), 2) dėl kitos šalies veiksmų (7.1.2. str.). Pateisinamo neįvykdymo atveju šalis neturi teisės reikalauti nuostolių atlyginimo ar įvykdymo natūra, bet šalis kuri negavo įvykdymo kaip taisyklė turės teisę nutraukti sutartį bet kuriuo atveju (žiūrėti 7.3.1. str. - Teisė nutraukti sutartį).

Europos sutarčių teisės principai (toliau - PECL) iš esmės įtvirtina tokias pat sutarties pažeidimo ir gynimo būdų nuostatas kaip ir Vienos konvencija bei UNIDROIT principai, ir ne daug kuo nuo jų skiriasi.

PECL artimiausias ekvivalentas sutarties pažeidimo yra sutarties neįvykdymas. PECL vartoja unitarinę sutarties neįvykdymo „*non-performance*“ koncepciją, apimančią bet kokių šalies įsipareigojimų pagal sutartį neįvykdymą. Taigi sutarties neįvykdymas reiškia tiek netinkamą įvykdymą, tiek termino praleidimą, tiek visišką sutarties neįvykdymą.³²

Neįvykdymas apima netinkamą įvykdymą, nesugebėjimą patiekti prekių, kurios yra nesuvaržytos jokių teisių ir trečiųjų šalių reikalavimų, nesugebėjimą įvykdyti savo prievolių tuo laiku kada įvykdymas turi būti atliktas, t.y. prievolės atliktos labai anksti, labai vėlai arba niekada. Kai šalis turi pareigą gauti ar priimti kitos šalies įvykdymą, neveikimas ar atsisakymas tai atlikti taip pat yra neįvykdymas. Neįvykdymas taip pat apima pažeidimą papildomos pareigos, tokios kaip pareiga neatskleisti kitos šalies komercinės paslapties.³³

Neįvykdžius sutarties taikomi teisės gynimo būdai, kurie priklauso ar neįvykdymas pateisinamas ar ne, pagal PECL 8:108 straipsnį. Neįvykdymas, kuris nepateisinamas, suteikia nukentėjusiai šaliai teisę reikalauti įvykdymo natūra, reikalauti atlyginti nuostolių, sustabdyti savo pačios įvykdymą, nutraukti sutartį ar sumažinti sutarties kainą.

³⁰ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principai-7.1.1 str. <http://www.unilex.info>

³¹ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras. <http://www.unilex.info>

³² Tenancy Law in Europe and the Principles of European Contract Law By Oliver Remien, Würzburg. <http://www.iue.it/LAW/ResearchTeaching/EuropeanPrivateLaw/Projects/TenancyLawRemien.pdf>

³³ Making Commercial Law. Essays in Honour of Roy Goode. Edited by Ross Cranston. Oxford 1997.P.115.

Neįvykdymas yra pateisinamas, jeigu įsipareigojimų nevykdanti šalis įrodo, kad tai įvyko dėl kliūtis, kurios ji negalėjo kontroliuoti ir to negalėjo protingai tikėtis, kad būtų galima numatyti ir išvengti kliūtis sutarties sudarymo metu arba įveikti kliūtį ar jos padarinius.³⁴

Neįvykdymas, kuris yra pateisinamas dėl kliūtis, nesuteikia nukentėjusiai šaliai teisės reikalauti įvykdymo natūra ar reikalauti nuostolių atlyginimo. Tačiau kitus teisės gynimo būdus paminėtus aukščiau nukentėjusi šalis gali taikyti. Kliūtis, kuri yra pateisinama, dėl force majeure nepanaikins sutarties, bet suteiks nukentėjusiai šaliai teisę į sutarties nutraukimą, žiūrėti PECL 8.101 str. ir 8.108 str. Jeigu neįvykdymas atsirado dėl kreditoriaus veikimo ar neveikimo (neįvykdė pilnai savo pareigos kooperuotis vykdant sutartį), tai jis negali imtis jokių teisinių gynimo būdų.³⁵

Apibendrinat, galime akcentuoti tai, kad Lietuvos teisėje bei tarptautinėje privatinėje materialinėje teisėje buvo įtvirtinta nauja vieninga sutarties neįvykdymo sąvoka, apimanti: visišką sutartinės prievolės neįvykdymą, netinkamą sutartinės prievolės įvykdymą ir įvykdymo termino praleidimą. Tokiu būdu buvo siekiama dviejų pagrindinių tikslų: pirma, užtikrinti vienodą teisinį režimą tiek pateisinamam, tiek nepateisinamam sutarties neįvykdymui; antra, taikyti vienodą teisinį režimą visoms sutarties pažeidimo rūšims.

³⁴ Salient Features of the Principles of European Contract Law: A Comparison with the UCC. Ole Lando <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lando.html#iic>

³⁵ Principles of European Contract Law. O.Lando. <<http://www.kcl.ac.uk/english/sympo/EUDialogue/lando.htm>>

2. SUTARTIES NEĮVYKDYMO TEISINĖS PASEMĖS

Sudarydamos sutartį šalys juridškai įtvirtina tarpusavio santykius. Tai reiškia, kad šie santykiai joms tampa privalomi ir jų vykdymą gina įstatymai. Tačiau dažnai sutartyje numatytos sąlygos yra realizuojamos netinkamai arba nėra realizuojamos iš viso.

Pažeidus sutartį, nukenčia kitos šalies teisės ir interesai. Taigi jeigu skolininkas nevykdo prievolės, atsiranda teisinės pasekmės. Tuomet nukentėjusi šalis įgyja teisę reikalauti taikyti vieną iš savo pažeistų teisių ir interesų gynimo būdų. Šie būdai įvairūs: reikalavimas įvykdyti sutartines prievoles natūra, nuostolių atlyginimas, sutarties nutraukimas ir t.t.

Skirtingose valstybėse konkretūs gynimo būdai paplitę nevienodai. Vienur dominuoja nuostolių atlyginimas, kitur - reikalavimas įvykdyti prievolę natūra. Būtina peržiūrėti įvairias nukentėjusios šalies teisės gynimo priemones, dėl sutarties pažeidimo, nepriklausomai nuo to, ar pažeidimas yra toks, kad sukelia sutarties nutraukimą ar ne.³⁶

Sutarties pažeidimo pasekmės priklauso nuo atsakymo į klausimus apie tai, ar paliečia ji sutarties pagrindus tiek, kad suteikia teisę nukentėjusiai šaliai pareikšti: „*Aš netekau visko, ko siekiau gauti pagal šią sutartį, tolesnis vykdymas negali pašalinti ankstesnio neįvykdymo*“.³⁷

Pagal Lietuvos Civilinį kodeksą skolininkui pažeidus sutartį (sutarties neįvykdžius, netinkamai įvykdžius ar praleidus sutarties įvykdymo terminą) atsiranda teisinės pasekmės ir tuomet nukentėjusioji šalis atsiduria padėtyje, kurioje ji gali rinktis ir taikyti jai priimtinausią pažeistų teisių gynimo priemonę:

- 1) toliau reikalauti įvykdyti sutartį in nature (LR CK 6.213 str.), atsižvelgiant į tai, kad teisė gauti įvykdymą apima teisę reikalauti ištaisyti arba pakeisti įvykdymą, arba kitokiu būdu pašalinti įvykdymo trūkumus (LR CK 6.208 str., 6.214 str.), pavyzdžiui LR CK 6.319 straipsnis suponuoja pirkėjo teisę reikalauti perduoti jam perduotą daiktą; LR CK 6.334 straipsnio 1 dalies 2 punktą numato netinkamos kokybės daiktas turi būti pakeistas tinkamu ir t.t.
- 2) sustabdyti savo prievolių vykdymą (LR CK 6.207 str., 6.220 str.1 d.), pavyzdžiui LR CK 6.661 straipsnis numato, kad rangovas turi teisę sustabdyti vykdomus darbus, jei užsakovas laiku nepristato medžiagos, technikos ir pan.

³⁶Treitel, G.H. Remedies for Breach of Contract : a comparative account. Oxford : clarendon Press, 1989. P.412.

³⁷ Ансон В. Договорное право. Под общей редакцией и с предисловием О. Н. Садикова. Москва : Юридическая литература, 1984. С.337.

- 3) pareikalauti atlyginti dėl pažeidimo padarytus nuostolius (LR CK 6.256 str.2 d.);
- 4) sumažinti pirkimo kainą (LR CK 6.334 str.);
- 5) nutraukti sutartį (LR CK 6.217 str., 6.218 str.);
- 6) pareikalauti privalomo sutarties pakeitimo (LR CK 6.223 str.).

Kaip pastebime, nukentėjusioji šalis turi platų savo pažeistų teisių gynimo būdų pasirinkimą. Taikant juos turi būti efektyviai ginami nukentėjusios šalies teisės ir interesai. Tačiau, nustatant ir taikant gynimo būdus, nedera pamiršti būtinumo užtikrinti abiejų šalių interesus. Net sutartį pažeidusi šalis turi teisę reikalauti į juos atsižvelgti. Todėl visi pažeistų teisių gynimo būdai turi būti taikomi vadovaujantis sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijais.

Toliau siekiant darbo tikslo aptarsiu ir atskleisiu svarbiausias civilines teises pasekmes, kurios taikomos nepriklausomai nuo tarp šalių sudarytos sutarties pobūdžio ir nebus gilinamasi į atskirų sutarčių rūšies pažeidimo teises pasekmes.

2.1. SUTARTIES ĮVYKDYMO SUSTABDYMAS

Nukentėjusi šalis pasinaudodama savo teise sustabdyti sutartinės prievolės vykdymą, nori, kad sutartį neįvykdžiusi šalis pateiktų tinkamą savo prievolių įvykdymą. Sutarties įvykdymo sustabdymas yra vienas iš sutarčių neįvykdymo teisinių gynimo būdų ir juo būtina naudotis sąžiningai ir protingai, bei negalima juo piktnaudžiauti. Taigi šalis juo negali pasinaudoti, jei sukeltų kitai šaliai sunkių ir netikėtų padarinių. Taigi šis teisės gynimo būdas turi būti proporcingas tam šalies interesui, kurį šalis siekia apginti. Sutartinės prievolės vykdymo sustabdymas, galintis padaryti kitai šaliai gerokai daugiau žalos, nei yra vertas siekiamas apginti gėris, yra neadekvatus pažeidimui gynimosi būdas ir tai reiškia, kad tokia gynyba yra nesąžininga ir neprotinga.³⁸

Sutarties vykdymo sustabdymą reglamentuoja LR CK 6.207 str. ir LR CK 6.58 str. Skolininkas turi teisę sustabdyti sutartinės prievolės vykdymą, esant tokiems pagrindams: šis įvykdymas yra priešpriešinis, t.y. prievolė yra dvišalė; sutarties šalis, kuri pirma turi įvykdyti prievolę jos neįvykdo arba yra aišku, kad suėjus vykdymo terminui savo priešpriešinės pareigos neįvykdys, bei tada kai dar prieš sueinant terminui tampa aišku, kad kita šalis laiku neįvykdys savo prievolės. Skolininkas apie savo teisės realizavimą turi pranešti kitai šaliai ir pareikalauti atlyginti nuostolius.

³⁸ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras, žr. www.unilex.info

Kai šalys savo sutartinius įsipareigojimus turi vykdyti ne kartu, o viena paskui kitą. Tokiu atveju teisę sustabdyti sutartį turi šalis, kuri privalo įvykdyti sutartį vėliau. Pavyzdžiui, pardavėjas turi perduoti daiktą po to, kai pirkėjas sumoka. Kol pirkėjas nėra sumokėjęs, pardavėjas turi teisę sustabdyti sutarties vykdymą. Tačiau šalis neturi teisės sustabdyti sutarties vykdymo, kai:

1) kita šalis pateikė adekvatų savo prievolės įvykdymo užtikrinimą ir tai nepagrįstai neužvilkins prievolės įvykdymo;

2) negali savo pareigos įvykdyti ne dėl nuo jos priklausančių aplinkybių;

3) negali pareigos įvykdyti dėl priešingos šalies kaltės.³⁹

Sutarties šalis, kuri pirma turi įvykdyti prievolę, gali kitai šaliai pateikti adekvatų savo prievolės įvykdymo užtikrinimą. Tuomet prievolės įvykdymas yra garantuotas, taigi kita šalis netenka teisės jį sustabdyti, nes tuomet ji savo reikalavimą gali patenkinti iš prievolės įvykdymo užtikrinimo. Tačiau reikia neužmiršti, kad toks prievolės įvykdymo užtikrinimas turi būti adekvatus. Be to, prievolės įvykdymo užtikrinimas gali būti pripažintas adekvačiu tik jeigu pareiškus reikalavimą išieškoti iš užtikrinimo nebus nepagrįstai vilkinamas prievolės vykdymas. Tuo tarpu, jeigu užtikrinimo priemonė yra tokia, kad ja pasinaudojus prievolės vykdymas bus nepagrįstai vilkinimas, pavyzdžiui, reikės bylinėtis dėl išieškojimo iš įkeisto turto su kitais asmenimis, tai sutarties šalis turi teisę atsisakyti tokio užtikrinimo ir pasinaudoti prievolės vykdymo sustabdymu.

Tačiau šalis gali nepasinaudoti teise sustabdyti prievolės vykdymą ir įvykdyti prievolę, nors kita šalis, privalanti pirma įvykdyti prievolę, šito nepadare. Tokiais atvejais prievolę įvykdžiusi šalis turi teisę reikalauti, kad kita šalis įvykdytų savo prievolę natūra, arba reikalauti nutraukti sutartį ir taikyti restituciją bei atlyginti nuostolius.⁴⁰

LR CK 6.207 str. ir UNIDROIT principų 7.1.3. str. 1 dalyje aptariamas atvejis, kai abi šalys savo sutartinius įsipareigojimus privalo įvykdyti tuo pačiu metu, pavyzdžiui, pardavėjas – perduoti daiktą, o pirkėjas – sumokėti. Vienai šaliai nepradėjus vykdyti sutarties, kita šalis gali sustabdyti jos vykdymą. Pavyzdžiui, pirkėjui nesumokėjus, pardavėjas gali neperduoti daikto.

PECL 9:201 str. taip pat įtvirtina šalies teisę į sutarties vykdymo sustabdymą. Šalis, kuri turi įvykdyti sutartį kartu su kita šalimi tuo pačiu metu ar po kitos šalies, gali sustabdyti įvykdymą kol kita šalis nepasiūlo sutarties įvykdymo ar įvykdo.

³⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr.74-2262.6.58 str.2 p.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmasis leidimas. Vilnius: Jusititia, 2003. P. 94.

Šalis protingai mananti, kad sutartis gali būti iš esmės pažeista, turi teisę sustabdyti savo sutartinių prievolių vykdymą ir reikalauti, kad kita šalis pateiktų adekvatų sutarties įvykdymo užtikrinimą. Per protingą terminą sutarties įvykdymo užtikrinimo nepateikus, suinteresuota šalis sutartį gali nutraukti.⁴¹

2.2. PAPILDOMO TERMINO SUTARČIAI ĮVYKDYTI SKYRIMAS

Papildomo termino tikslas – leisti šalims išsaugoti sutartį, nors praleistas jos įvykdymo terminas. LR CK 6.209 str., kaip ir UNIDROIT principų 7.1.4. str. ir PECL 8:106 str., reglamentuoja sutarties pažeidimo atvejį, kai praleistas sutarties įvykdymo terminas, o sutartį pažeidusiai šaliai suteikiama galimybė ją įvykdyti.

Vėlesnis įvykdymas skiriasi nuo netinkamo įvykdymo. Pirma, pavėluotas sutarties įvykdymas niekada negali būti pataisytas, nes įvykdymo data praėjo, bet nepaisant to daugumoje atvejų šalis, kuri turi teisę į įvykdymą dažniau teikia pirmenybę vėlesniam įvykdymui negu neįvykdymui iš viso. Antras, momentas yra tas, kad kai šalis neįvykdo sutarties laiku, sukelia abejones kitai šaliai, ar vėlesnis įvykdymas bus iš tikrųjų atliktas.⁴²

Taigi nukentėjusi šalis suteikia neįvykdžiusiai šaliai antrą šansą įvykdyti sutartį, netaikant kitų teisės gynimo būdų. Nukentėjusi šalis turi teisę nustatyti papildomą terminą, bet ne pareigą. Todėl šia teise nukentėjusi šalis gali ir nepasinaudoti, o imtis kitų atitinkamų gynybos priemonių – nutraukti sutartį, išieškoti nuostolius ir t.t.

Nukentėjusi šalis, nusprendusi nustatyti kitai šaliai papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, turi laikytis tam tikrų sąlygų. Pradžioje ji turi nustatyti papildomą terminą ir apie papildomo termino suteikimą privalo raštu pranešti kitai šaliai. Be to, nustatomas papildomas terminas sutarčiai įvykdyti turi būti protingas. Įvertinant laikotarpio protingumą būtina atsižvelgti į konkrečias aplinkybes, taip pat į susidariusią tarp šalių praktiką bei sąžiningumo principą. Nustatytas papildomas laikotarpis turi būti realus, t.y. toks, kuris tikrai leistų kitai šaliai įvykdyti sutartį, atsižvelgiant į jos prigimtį, dalyką, vykdymo vietą ir t.t.

⁴¹ Principles of European Contract Law. <http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.part1.1995/index.html>

⁴² THE CISG, the Unidroit Principles and the Principles of European Contract Law in a Global Commercial Code. Ole Lando. http://www.iue.it/LAW/ResearchTeaching/EuropeanPrivateLaw/Conferences/Lando_CISG.pdf

Svarbi ir duodamo papildomo termino formuluotė, kad kiekvienam būtų aišku, kad suteikiamas papildomas terminas yra galutinis ir jam pasibaigus nukentėjusi šalis bus laisva pasirenkant kitus teisės gynimo būdus, įskaitant ir sutarties nutraukimą.⁴³

Papildomas terminas sukelia tam tikras teises pasekmes, susijusias su šalies nustačiusios papildomą terminą veiksmų laisvės apribojimu. Ji tokiais atvejais netenka teisės imtis tų gynybos priemonių, kurios nesuderinamos su papildomo termino nustatymu, (t.y. nutraukti sutartį ar reikalauti jos įvykdymo natūra), išskyrus jos teisę reikalauti atlyginti nuostolius už įvykdymo uždelsimą. Tokie nuostoliai gali atsirasti ir priklauso juos atlyginti, net jeigu šalis įvykdė savo įsipareigojimus per nustatytą papildomą laikotarpį.

Norma, pagal kurią apribojama nukentėjusios šalies teisė imtis kitų gynybos priemonių papildomo laikotarpio metu, žiūrint iš komercinės srities yra tikslinga ir teisinga. Šalis, nors ji ir pažeidė sutartį, tačiau jai suteikiama teisinė apsauga tuo laiku, per kurį ji gali įvykdyti savo prievolę.

Jeigu nukentėjusi šalis gauna kitos šalies pranešimą apie tai, jog pastaroji sutarties neįvykdys per papildomą terminą, arba pasibaigus šiam terminui sutartis neįvykdoma, tai nukentėjusi šalis gali taikyti kitus tinkamus savo teisių gynimo būdus.

Baigiantis pratęstam laikui svarbu ar vėlesnis įvykdymas buvo jau esminis tuo metu kada pratęsimas buvo suteiktas. Šitoje situacijoje, jeigu sutartis nėra visiškai įvykdyta per pratęstą laikotarpį, teisė nutraukti sutartį dėl esminio neįvykdymo tiesiog vėl pradeda veikti, kai tik pratęstas laikas baigėsi. Iš kitos pusės, jeigu termino praleidimas prievolei įvykdyti nebuvo esminis sutarties pažeidimas, nutraukimas tik būtų galimas pasibaigus pratęstam laikui, jeigu papildomas terminas buvo protingas. Jeigu papildomas terminas nustatytas neprotingai trumpas, tai jis turi būti atitinkamai pailgintas. Nukentėjusi šalis savo pranešime dėl papildomo termino gali nurodyti, jeigu kita šalis jos neįvykdys per nustatytą papildomą terminą, tai sutartis savaime bus nutraukta.⁴⁴

Kreditorius laikomas praleidusiu terminą, jeigu atsisako priimti skolininko siūlomą tinkamą įvykdymą ar neatlieka veiksmų, be kurių skolininkas negali įvykdyti prievolės. Kreditoriui praleidus terminą, skolininkas įgyja teisę į termino praleidimu padarytų nuostolių atlyginimą.

2.3. REIKALAVIMAS ĮVYKDYTI PRIEVOLĘ NATŪRA

Bendrojoje teisėje tik išimtiniais atvejais gali būti reikalaujama sutartines prievolės įvykdyti natūra. Šis teisės gynimo būdas paliktas teismo nuožiūrai ir teismas labai retai priteisia sutartines

⁴³ Венская конвенция о договорах международной купли-продажи товаров. Комментарий. Москва, 1994.С.131.

⁴⁴ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras, žr. www.unilex.info

prievolės įvykdyti natūra. Teismas gali atsisakyti tenkinti ieškinį dėl reikalavimo įvykdyti prievolę natūra, jeigu dėl tokio gynimo būdo taikymo atsakovo padėtis taptų gerokai sunkesnė. Tada vietoj įpareigojimo įvykdyti prievolę natūra teismas įpareigoja atlyginti nuostolius.⁴⁵

Taigi jeigu pirkėjas reikalauja įvykdymo natūra teisme valstybių, priklausančių bendrosios teisės sistemai, jam bus mažiau galimybių gauti šio reikalavimo patenkinimą, negu kontinentinės teisės šalių teisme, dalinai daugumos Vakarų Europos valstybių. Į šią aplinkybę turi atsižvelgti pirkėjas, kai jis priima sprendimą apie tai kokią teisės gynimo priemonę tikslingiausia taikyti konkrečiu atveju pardavėjui, kuris pažeidė savo sutartinius įsipareigojimus.⁴⁶

Vienos konvencija 46 str., 62 str., UNIDROIT principai 7.2.1.str., 7.2.2. str., PECL 9:101 str., 9:102 str., LR CK 6.213 str., 6.60 str., 6.61 str., 6.62 str. reglamentuoja vieną iš pažeistų teisės gynbos būdų – reikalavimą įvykdyti prievolę natūra. Teisė gauti įvykdymą natūrą suprantama plačiai ir apima reikalavimą įvykdyti sutartį natūra, kai šalis neįvykdo tiek piniginės prievolės, tiek nepiniginės prievolės, taip pat ir reikalavimą ištaisyti įvykdymo trūkumus, pakeisti patį įvykdymą arba kitokiu būdu pašalinti įvykdymo trūkumus.

Vienos Konvencija laikosi kontinentinei teisei būdingos pozicijos, pavyzdžiui Konvencijos 46 ir 62 straipsniai nustato kontinentinei teisei savitą gynimo būdą – reikalavimą įvykdyti prievolę natūra. Tačiau teismas gali atsisakyti taikyti šį gynimo būdą, jeigu jo valstybės teisė reikalavimą įvykdyti prievolę natūra laiko išimtiniu gynimo būdu (Konvencijos 28 str.). Taigi Konvencija įtvirtina kompromisinį šios problemos sprendimo variantą, leidžiantį bendrosios teisės sistemos valstybių teismas atsisakyti taikyti prievolės įvykdymą natūra.

2.3.1. PINIGINĖS PRIEVLĖS ĮVYKDYMAS NATŪRA

Kai šalis nevykdo savo piniginės prievolės, kita šalis turi teisę reikalauti, kad prievolė būtų įvykdyta. LR CK 6.213 str.1p. pakartoja UNIDROIT principų 7.2.1. str. ir reglamentuoja vieną iš pažeistų teisės gynimo būdų – reikalavimą įvykdyti piniginę prievolę natūra. Šiuose straipsniuose atspindimas bendrai pripažintas principas, kad neįvykdžius piniginės prievolės ar įvykdžius ją netinkamai (pvz., laiku nesumokėjus nustatytos sumos, sumokėjus ne visą sumą ir pan.), kreditorius

⁴⁵ Salient Features of the Principles of European Contract Law: A Comparison with the UCC.Ole Lando <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lando.html#iiic>

⁴⁶ Michael H. Whincup. Contract law and practice : the English system and continental comparisons. The Hague London Boston:Kluwer Law International, 2001.P.337 .

visada gali reikalauti, kad skolininkas ją įvykdytų natūra ir jeigu reikalavimas nėra patenkintas, priverčiamas vykdyti teisiniu būdu.

Taigi terminas, „reikalauti“ yra naudojamas, kad apimti abu reikalavimus adresuotus kitai šaliai, t.y. reikalavimą, kuris gali būti pareikštas tiesiogiai skolininkui (pvz., nustatant papildomą terminą, per kurį skolininkas privalo įvykdyti prievolę natūra), o jeigu jis sutarties nevykdo – ieškinys teismui.⁴⁷

Pagal PECL 9:101 str.1p. kreditorius turi teisę išieškoti pinigus, kurie jam priklauso. Taigi neįvykdžius piniginės prievolės, kreditorius gali reikalauti prievolę įvykdyti natūra.

Nei LR CK 6.213 str.1p., nei UNIDROIT principų 7.2.1. str. nenumato jokių išimčių nukentėjusiai šaliai reiškiant reikalavimą dėl piniginės prievolės įvykdymo. Tuo tarpu Europos sutarčių teisės principai tai daro. PECL 9:101 straipsnio 2 p. numato tai, kad jeigu kreditorius dar nėra įvykęs savo prievolės ir yra aišku, kad skolininkas nenorės gauti įvykdymo, nepaisant to kreditorius gali vis tiek tęsti savo įvykdymą ir gali susigražinti bet kokią jam priklausančią pinigų sumą pagal sutartį išskyrus atvejus, kai:

- a) kreditorius gali protingai pakeisti tą sutartį kita sutartimi be žymių pastangų ir išlaidų;
- b) sutarties įvykdymas, atsižvelgiant į aplinkybės, būtų neprotingas.

Taigi esminė reikšmė yra ta, kad skolininkas neprivalo mokėti už įvykdymą, kurio jis nenorėjo, tuo atveju kai kreditorius gali lengvai pakeisti sutartį į kitą, o kitais atvejais kur tai būtų neprotinga įpareigoti skolininką sumokėti kainą.⁴⁸

2.3.2. NEPINIGINĖS PRIEVOLĖS ĮVYKDYMAS NATŪRA

Skolininkui nevykdant nepiniginės prievolės, kreditorius gali reikalauti įvykdyti ją natūra. Ši kreditoriaus teisė numatyta LR CK 6.213 str. 2 dalyje, kurį reikia taikyti sistemaiškai su LR CK 6.60 str., 6.61 str., 6.62 str., ir kuris pakartoja UNIDROIT principų 7.2.2. str. Nepiniginėms prievolėms nustatytos šiek tiek kitokios taisyklės nei piniginėms prievolėms. Bendroji taisyklė, kad kreditorius turi teisę reikalauti įvykdyti natūra ir nepiniginę prievolę. Tokia taisyklė grindžiama sutarties privalomumu ir vykdytinumu.

Remiantis bendroju sutarties privalomumo principu, kiekviena šalis privalo kaip taisyklė turėti teisę reikalauti vykdymo iš kitos šalies ne tik piniginės prievolės, bet taip pat ir nepiniginės

⁴⁷ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras, žr. www.unilex.info

⁴⁸ Tenancy Law in Europe and the Principles of European Contract Law By Oliver Remien, Würzburg. <http://www.iue.it/LAW/ResearchTeaching/EuropeanPrivateLaw/Projects/TenancyLawRemien.pdf>

prievolės įvykdymo. Nors tai nėra ginčytina civilinės teisės šalyse, bendrosios teisės sistemose leidžiamas priverstinis vykdymas nepiniginės prievolės tik specialiomis sąlygomis.⁴⁹

Sutarties privalomumo principas ypač svarbus sutarčių atžvilgiu. Skirtingai nuo prievolės gauti kažką, sutartinės prievolės padaryti kažką ar susilaikyti (nedaryti) nuo darymo kažko gali dažnai būti vykdoma tik kitos susitariančios pačios šalies. Tokiais atvejais tik vienas būdas pasiekti įvykdymą iš šalies kuri nenorinti vykdyti yra priverstinis vykdymas.

Vienos konvencija, suteikia pirkėjui besąlygiškas teises reikalauti įvykdymo natūra, bet 28 straipsnis numato, kad jeigu pagal Vienos Konvencijos nuostatas viena šalis turi teisę reikalauti kitos šalies kokios nors prievolės įvykdymo, teismas nebus įpareigotas priimti sprendimą dėl prievolės įvykdymo natūra, išskyrus kai teismas tai darytų pagal jo nuosavą teisę atsižvelgiant į panašias pirkimo - pardavimo sutartis, kurių nereguliuoja Konvencija.⁵⁰

Taigi reikalauti įvykdyti nepiniginę prievolę natūra galima visais atvejais, išskyrus šias išimtis, numatytas LR CK 6.213 str. 2 dalyje.

Pirma, negalima reikalauti įvykdyti natūra nepiniginės prievolės, jei jos neįmanoma įvykdyti teisiškai arba faktiškai (LR CK 6.213 str. 2d.1p.; UNIDROIT principų 7.2.2. str. a), PECL 9:102 str. a) numatyta, įvykdymas būtų negalimas ir neteisėtas). Pavyzdžiui, teisiškai sutarties negalima įvykdyti natūra, jei draudžiamas prekių eksportas ar importas. Faktiškai sutarties negalima įvykdyti natūra žuvus jos dalykui. Taigi nepiniginės prievolės įvykdymas, kuris neįmanomas teisiškai ar faktiškai, negali būti reikalaujamas. Tačiau kiti teisės gynimo būdai gali būti prienami nukentėjusiai šaliai (pvz. teisė nutraukti sutartį arba sustabdyti jos įvykdymą, arba reikalauti sumokėti palūkanas).

Antra, negalima reikalauti įvykdyti natūra prievolės, jei jos įvykdymas natūra labai komplikuočių skolininko padėtį arba brangiai kainuočių (LR CK 6.213 str. 2d.2 p., UNIDROIT principų 7.2.2. str. b), PECL 9:102 str. b) numatyta įvykdymas natūra pareikalautų iš skolininko neprotingų pastangų ar išlaidų). Dažniausiai kaip nurodo UNIDROIT 7.2.2. straipsnio oficialaus komentaras, tokioje situacijoje skolininkas atsiduria iš esmės po sutarties sudarymo pasikeitus aplinkybėms. Todėl tokiais atvejais reikalavimas įvykdyti prievolę natūra prieštarautų sąžiningumo ir teisingumo principams. Nesant galimybės reikalauti prievolės įvykdymo natūra, būtų pagrindas taikyti LR CK 6.204 str., kuris reglamentuoja sutartinių įsipareigojimų vykdymą pasikeitus

⁴⁹ Michael H. Whincup. Contract law and practice : the English system and continental comparisons. The Hague London Boston: Kluwer Law International, 2001. P.338

⁵⁰ THE CISG, the Unidroit Principles and the Principles of European Contract Law in a Global Commercial Code. Ole Lando. http://www.iue.it/LAW/ResearchTeaching/EuropeanPrivateLaw/Conferences/Lando_CISG.pdf

aplinkybėms ir galima sutarties pakeitimo arba nutraukimo tvarką. Nesant galimybės taikyti LR CK 6.204 str. ir kreditoriui negalint reikalauti prievolės įvykdymo natūra LR CK 6.213 str. 2 dalies 2 punkto pagrindu, kreditorius galėtų reikalauti nutraukti sutartį dėl skolininko kaltės (LR CK 6.217 str.) ir atlyginti nuostolius (LR CK 6.256 str.).

Trečia, negalima reikalauti įvykdyti natūra nepiniginės prievolės, jei turinti teisę reikalauti įvykdymo sutarties šalis tokiomis pat sąlygomis gali protingai jį gauti iš kito šaltinio (LR CK 6.213 str. 2 d.3p., UNIDROIT principų 7.2.2. str. c), PECL 9:102 str.d)), pavyzdžiui tas pačias prekes ar paslaugas galima įsigyti už tokią pačią kainą iš kitų kontrahentų. Tokiu atveju kreditorius gali nutraukti sutartį, sudaryti naują su kitu kontrahentu, o iš sutartį neįvykdžiusios šalies išieškoti nuostolius.

Šiuolaikinėje ekonomikoje egzistuoja tam tikros prekių arba paslaugų rūšys, kurias gamina arba suteikia ne vienas, o keli arba net keliolika gamintojų. Todėl laikoma esant neprotinga gaišti laiką, jei nukentėjęs kreditorius gali gauti savo intereso patenkinimą iš kitų kontrahentų.⁵¹ Alternatyva turi būti protinga kreditoriaus atžvilgiu, tai yra nepareikalauti daug daugiau papildomų išlaidų sandoriui sudaryti arba priversti kreditorių įsigyti blogesnę kokybės prekę ar pan.

Ketvirta, negalima reikalauti įvykdyti natūra nepiniginės prievolės, jei kreditorius nereikalauja įvykdyti prievolės per protingą terminą po to, kai sužinojo arba turėjo sužinoti apie sutarties neįvykdymą (LR CK 6.213 str. 2 d.4p., UNIDROIT principų 7.2.2. str.e)). Neprotingas kreditoriaus delsimas yra pagrindas atsisakyti įvykdyti prievolę natūra. Šiuolaikinė ekonominė ir socialinė padėtis reikalauja, kad sutartys būtų vykdomos operatyviai. Jeigu sutartis neįvykdyta, kreditorius privalo skubiai apsispręsti dėl gynybos būdo, nes skolininko būklė negali ilgai būti neapibrėžta.

Sutarties vykdymas dažnai reikalauja, kad skolininkas tam pasiruoštų. Kreditoriui delsiant per protingą terminą pareikalauti vykdyti sutartį skolininkas gali protingai tikėtis, kad kreditorius šios teisės atsisakė, ir pasikliaudamas tokiu kreditoriaus elgesiu analogišką sutartį gali sudaryti su nauju kreditoriumi. Ši išimtis nustatyta skolininko ir civilinės apyvartos naudai, nes ji leidžia „nekonservuoti“ prekių sandėliuose ir užkerta kelią nesąžiningam kreditoriui piktnaudžiauti rinkos kainų pasikeitimais.

Penkta, negalima reikalauti įvykdyti natūra nepiniginės prievolės, jei ji yra išimtinai asmeninio pobūdžio (LR CK 6.213 str. 2d. 5p., UNIDROIT principų 7.2.2. str. d), PECL 9:102 str. c) numato, kad prievolė pasireiškia asmeninių paslaugų ar darbų atlikimu arba priklauso nuo

⁵¹ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras, žr. www.unilex.info

asmeninių savybių). Toks reikalavimas būtų įsikišimas į skolininko asmeninę laisvę ir galėtų pakenkti įvykdymo kokybei. Grynai asmeninių prievolių vykdymas neretai priklauso nuo subjektyvių skolininko savybių. Prievolė laikoma grynai asmeninė, kai jos negalima perduoti kitam fiziniam arba juridiniam asmeniui, nes ji reikalauja individualių meninių arba mokslinių sugebėjimų arba yra susijusi su ypatingu fiduciariniu asmenų tarpusavio ryšiu. Ši išimtis paprastai taikoma tik kai skolininkas yra fizinis asmuo, pasižymintis ypatinga kvalifikacija, pavyzdžiui, yra architektas, rašytojas, ir panašiai.⁵²

Šiais visais atvejais reikalavimas atlikti nepiniginę prievolę yra negalimas. Kai negalima reikalauti įvykdyti prievolės natūra, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, galimi kiti gynybos būdai, pavyzdžiui, netesybų ar nuostolių, palūkanų išieškojimas, kainų sumažinimas, sutarties nutraukimas, tam tikrų veiksmų atlikimas skolininko sąskaita ir panašiai.

Kreditoriaus teisė reikalauti įvykdyti nepiniginę prievolę natūra ne visada duoda laukiamą rezultatą. Skolininkas gali nepaisyti kreditoriaus reikalavimo įvykdyti prievolę natūra ir sutarties per kreditoriaus nustatytą terminą neįvykdyti. Tokiu atveju kreditorius gali ginti savo pažeistas teises kitais būdais, pavyzdžiui, nutraukti sutartį ir reikalauti atlyginti nuostolius.

Taigi nukentėjusi šalis turi teisę pakeisti gynimo būdus, t.y. ji gali atsisakyti gynimo būdo reikalaujančios įvykdymo nepiniginės prievolės ir pasirinkti vietoj to kitą teisės gynimo būdą ar būdus. Šis pasirinkimas yra leidžiamas dėl sunkumų dažnai susijusių su reikalavimu įvykdyti nepiniginę prievolę. Be to jei nukentėjusi šalis pirmiausia nusprendė reikalauti įvykdymo natūra, tai nebūtų sąžiningą apriboti tą šalį tik šita vienintele teise. Nukentėjusi šalis reikalavo įvykdymo, bet pakeičia savo nuomonę prieš įvykdant, nes jai atrodo, kad neįvykdžiusi šalis nesugebės įvykdyti. Nukentėjusi šalis dabar nori taikyti vieną ar daugiau teisės gynimo būdų. Toks savanoriškas teisės gynimo būdų pakeitimas gali būti leidžiamas jeigu interesai neįvykdžiusios šalies yra tinkamai apsaugomi. Nes ji galbūt pasiruošė įvykdymui, dėjo pastangas ir patyrė išlaidas. Dėl šios priežasties nukentėjusi šalis turi teisę taikyti kitą teisės gynimo būdą tik jeigu negauna įvykdymo per nustatytą laikotarpį ar kitaip per protingą terminą prievolei įvykdyti.⁵³

Kai neįvykdžiusi sutarties šalis buvo įpareigota įvykdyti nepiniginę prievolę natūra teismo ar arbitražo sprendimu, galimos dvi situacijos. Pirma, įsiteisėjus teismo sprendimui gali paaiškėti, kad jis negali būti priverstinai įvykdytas. Tokiu atveju nukentėjusi šalis gali nedelsdama taikyti kitas teisės gynimo priemones, pavyzdžiui, nutraukti sutartį ir reikalauti atlyginti nuostolius, t.t. Antra,

⁵² THE CISG, the Unidroit Principles and the Principles of European Contract Law in a Global Commercial Code. Ole Lando. http://www.iue.it/LAW/ResearchTeaching/EuropeanPrivateLaw/Conferences/Lando_CISG.pdf-vertimas 4LR

⁵³ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras, žr. www.unilex.info

teismui priėmus sprendimà kreditorius gali pakeisti nuomonę ir nebebūti suinteresuotas gauti įvykdymà natūra. Tokiu atveju kreditoriaus galimybė keisti gynybos būdà ribojama, nes būtina atsižvelgti ir į skolininko interesus, pavyzdžiui, šis jau pradėję ruošti vykdyti sutartį natūra, turėję tam tikrų išlaidų ir panašiai. Todėl kreditorius tokiais atvejais gali pakeisti gynybos būdà tik jeigu sutartis natūra neįvykdoma per teismo sprendime nustatytą terminà.

2.3.3. NETINKAMO ĮVYKDYMO ŠALINIMAS

Reikalavimas įvykdyti prievolę natūra galimas ir tada kai dalis pareigos įvykdoma arba įvykdoma netinkamai. Pavyzdžiui pakeisti netinkamos kokybės daiktà į geros kokybės – tai irgi reikalavimas atlikti prievolę natūra. Taigi teisė reikalauti įvykdymo natūra suprantama plačiai ir apima teisę reikalauti ištaisyti įvykdymo trūkumus, pakeisti patį įvykdymà arba kitokiu būdu pašalinti įvykdymo trūkumus.

Šalinant netinkamo įvykdymo trūkumus susiduriame su teisėmis abiejų šalių, t.y.

- 1) sutartį pažeidusios šalies teise pašalinti įvykdymo trūkumus (LR CK 6.208 str.) ir
- 2) nukentėjusios šalies teise reikalauti pakeisti ar ištaisyti įvykdymà (LR CK 6.214 str.).

2.3.3.1. NEĮVYKDŽIUSIOS SUTARTIES ŠALIES TEISĖ PAŠALINTI ĮVYKDYMO TRŪKUMUS

Sutartį netinkamai įvykdžiusi šalis, neatsižvelgiant į sutarties pažeidimo pobūdį, ar tai būtų esminis ar neesminis sutarties pažeidimas, turi teisę savo sąskaità pašalinti įvykdymo trūkumus. Ši teisė seniai plačiai taikoma tarptautinėje komercinėje praktikoje.

Bendra taisyklė numato, kad netinkamas sutarties įvykdymas yra jos pažeidimas, lemiantis sutartį pažeidusios šalies civilinę atsakomybę ir suteikia nukentėjusiai šaliai teisę taikyti gynybos būdus (pvz., nutraukti sutartį ir t.t.). Tačiau ši taisyklė turi išimtį, kuri nustatyta abiejų šalių interesais ir atitinka tarpusavio šalių bendradarbiavimo bei kitus sutarčių principus, kurių tikslas – išsaugoti sutartį, jeigu šitai įmanoma atsižvelgiant į sąžiningumo, protingumo, teisingumo bei ekonomiškumo principus. Kiekviena šalis prekyboje turi veikti laikydamasi sąžiningumo ir sąžiningos praktikos reikalavimų. Dažnai ištaisyti įvykdymo trūkumus yra pigiau nei nutraukti sutartį. Taip suteikiama galimybė abiem šalims sumažinti galimus nuostolius, susijusius su netinkamu sutarties įvykdymu.

Ar įvykdymo trūkumų šalinimas yra tinkamas priklausomai nuo aplinkybių ar tai yra protinga, atsižvelgiant į sutarties rūšį, leisti neįvykdžiusiai šaliai pašalinti įvykdymo trūkumus.

Pardavėjo teisė pašalinti savo lėšomis bet kokią savo prievolių nevykdymo trūkumą, gali būti realizuota, esant dviem prielaidoms: pirmiausia, jei pirkėjas teisėtai nenutraukė sutarties ir, antra, sąlyga, kad pardavėjo veiksmai šalinant savo prievolių nevykdymo trūkumą, nesukels neprotingo uždelsimo pirkėjui ir nesudarys jam neprotingų nepatogumų arba neapibrėžtumo, dėl pardavėjo išlaidų kompensacijos, kurias patyrė pirkėjas.⁵⁴

LR CK 6.208 str., kuris pakartoja UNIDROIT principų 7.1.4. straipsnį numato sąlygas, kurias patenkinus, sutartį neįvykdžiusi šalis gali pašalinti įvykdymo trūkumus. Taigi šalies teisė pašalinti sutarties pažeidimą egzistuoja ne visada – ji pripažįstama tik esant tam tikroms sąlygoms. Paanalizuosime šias sąlygas smulkiau.

Pirma, sutartį pažeidusi šalis turi teisę pašalinti įvykdymo trūkumus, jeigu ji, sužinojusi apie sutarties pažeidimą, per protingą terminą informuoja kitą šalį apie įvykdymo trūkumų pašalinimo būdą ir laiką. Taigi pranešimas apie trūkumų šalinimą privalo būti pateiktas be vilkinimo, o iškart kai šalis sužinojo apie neįvykdymą. Pranešime privalo būti pažymėta, kaip bus šalinimas įvykdymo trūkumas ir tokio šalinimo trukmė, taip pat pažymėta, kad visa tai bus atlikta trūkumus šalinančios šalies sąskaita. Pranešimas taip pat privalo būti perduotas nukentėjusiai šaliai tokiu būdu, kuris yra protingas, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes.⁵⁵

Antra, šalis turi teisę pasinaudoti teise pašalinti įvykdymo trūkumus tik tuo atveju, jeigu nukentėjusi šalis tebėra suinteresuota gauti įvykdymą. Taigi ši teisė priklauso ir nuo nukentėjusios šalies valios. Neįvykdžiusi sutarties šalis negali šalinti įvykdymo trūkumų, jeigu nukentėjusi šalis turi teisėtą, pakankamą pagrindą nepriimti trūkumų šalinimo. Tačiau kiekvienu atveju nukentėjusi šalis, atsisakanti trūkumų šalinimo, turi įrodyti, kad toks atsisakymas yra pagrįstas, teisėtas.

Trečia, šalis turi teisę pašalinti įvykdymo trūkumus tik jeigu šitai daroma nedelsiant, kai pažeista sutartis. Laikas yra esminis vykdant teisę į trūkumų šalinimą. Bet koks delsimas šalinti trūkumus, nors ir nesukeliantis nepatogumų kitai šaliai, atima teisę šitai daryti.

Ketvirta, teisė šalinti įvykdymo trūkumus atsiranda tik kai jų šalinimas konkrečiomis aplinkybėmis yra priimtinas, t.y. šitai daryti yra protinga, atsižvelgiant į sutarties prigimtį, trūkumų pobūdį, galimą šalinimo trukmę, būdą, padarinius ir panašiai.⁵⁶

⁵⁴Венская конвенция о договорах международной купли-продажи товаров. Комментарий. Москва, 1994.С.133.

⁵⁵ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras, žr. www.unilex.info

⁵⁶Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmasis leidimas. Vilnius: Jusititia, 2003.P.277.

Nukentėjusios šalies pareiškimas, jog ji nutraukia sutartį, neatima iš kitos šalies teisės pasinaudoti teise pašalinti įvykdymo trūkumus. Sutartį pažeidusiai šaliai nedelsiant pranešus norint pašalinti trūkumus, sutarties nutraukimo procedūra sustabdoma. Jeigu įvykdymo trūkumai yra pašalinami, pranešimas apie sutarties nutraukimą nebegalioja. Iš kitos pusės, sutarties nutraukimas tampa galiojantis, jeigu laikas vykdymo trūkumams šalinti baigėsi, ir bet kuris esminis neįvykdymas nebuvo pašalintas.⁵⁷

Taigi, jeigu pranešimas apie trūkumų šalinimą yra tinkamai pateiktas ir jeigu trūkumų šalinimas yra pateisinamas aplinkybių, tai yra preziumuojama, kad nukentėjusi šalis privalo leisti šalinti trūkumus ir tuo metu negali taikyti gynybos būdų, kurie nesuderinami su trūkumų šalinimu.⁵⁸ Pavyzdžiui, nukentėjusi šalis negali pasinaudoti teise vienašališkai nutraukti sutartį ar jos atsisakyti. Tačiau nukentėjusi šalis gali imtis kitų gynybos priemonių, kurios yra suderinamos su trūkumų šalinimu. Pavyzdžiui, nukentėjusi šalis gali sustabdyti savo prievolės vykdymą, reikalauti atlyginti nuostolius.

Be to, neįvykdžiusi sutarties šalis atsakinga už bet kokią žalą, kuri atsirado iki tol, kol pašalinami trūkumai, taip pat papildomą žalą atsiradusią šalinant trūkumus ar juos pašalinus. Taigi nukentėjusi šalis turi teisę į nuostolių atlyginimą, jeigu juos patyrė, nors įvykdymo trūkumai buvo pašalinti. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad nukentėjusi šalis turi pareigą bendradarbiauti su trūkumus šalinančia šalimi, nes tik šitaip galima kokybiškai ir operatyviai juos pašalinti.

2.3.3.2. NUKENTĖJUSIOS ŠALIES TEISĖ REIKALAUTI NETINKAMO ĮVYKDYMO IŠTAISYMO AR PAKEITIMO

Teisė reikalauti įvykdyti prievolę natūra gali būti įgyvendinama ne tik tada, kai sutartis apskritai neįvykdyta, bet ir tada, kai ji įvykdyta netinkamai.

LR CK 6.214 straipsnis aiškiai pamini du specialius įvykdymo trūkumų šalinimo būdus: įvykdymo trūkumų ištaisymas ir įvykdymo pakeitimas. Teisė reikalauti ištaisyti įvykdymo trūkumus ar jį pakeisti yra taip pat ribojama kaip teisė į įvykdymą bendrai. Šiai teisei taikomi LR CK 6.213 str.2 dalyje numatyti ribojimai.

Vienos konvencijos 46 str. 2 ir 3 p. suteikia pirkėjui teisę reikalauti pakeisti ar pataisyti nekokybiškas prekes. Pirkėjas gali pareikalauti prekės pakeitimo, bet tik tam tikromis sąlygomis. Pirmą sąlyga susijusi su tuo, kad pardavėjo išlaidos siunčiant pirkėjui antrą prekių partiją ir pagal

⁵⁷ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras, žr. www.unilex.info

⁵⁸ Венская конвенция о договорах международной купли-продажи товаров. Комментарий. Москва, 1994.С.134.

realizaciją jau pateiktų neatitinkančių sutarties prekių gali būti daug didesnė, negu nuostoliai pirkėjo ryšium su pristatyta jam netinkama preke. Vienos Konvencija pabandė subalansuoti šalių interesus ir tuo atveju, nustatė, kad pirkėjas gali pareikalauti prekių pakeitimo tik tuo atveju, kai tas neatitikimas sudaro esminį sutarties pažeidimą. Toks įstatymo leidėjo sprendimas skirtas ginti pardavėjo interesus.⁵⁹ Be šios materialinės sąlygos, Vienos Konvencija numato ir formalią sąlygą: reikalavimas apie prekės pakeitimą turi būti praneštas. Reikalavimas pakeisti prekę nebūtinai gali būti pareikštas kartu su pranešimu per protingą terminą.

Jeigu pristatyta prekė neatitinka sutarties, pirkėjas remdamasis Vienos Konvencijos 46 str.3p. turi teisę reikalauti, kad pardavėjas pašalintų tą neatitikimą pataisydamas prekes. Skirtingai nuo pirkėjo teisės reikalauti pakeitimo neatitinkančios prekės tai teisė įgyvendinama nepriklausomai nuo to, ar neatitikimas yra esminis sutarties pažeidimas ar ne.

Kartu su tuo, Vienos Konvencija įveda kitą esminę sąlygą šios teisės realizavimui: pirkėjas negali reikalauti iš pardavėjo pašalinti prekės neatitikimus pataisydamas, jeigu tai yra neprotinga atsižvelgiant į visas aplinkybes, kadangi kai kurios prekių rūšys bendrai negali būti taisomos, nes jų taisymas susijęs su neproporcingomis išlaidomis.⁶⁰

Taigi neskaitant ištaisymo ir pakeitimo, taip pat yra ir kiti netinkamo įvykdymo trūkumų šalinimo būdai, tokie kaip panaikinimas trečių asmenų teisių į sutarties dalyką (pvz. įkeitimo teisę), taip pat dėl piniginių prievolių, kaip pavyzdžiui nepakankamo apmokėjimo atveju, apmokėjimu neteisinga valiuta ar atsiskaitymas skirtingai nuo to kaip buvo sutarusios šalys. Visais šiais atvejais pripažįstama, kad kreditorius įgyvendina teisę reikalauti įvykdyti prievolę natūra.

2.4. SUTARTIES NUTRAUKIMAS

Sutarties nutraukimas yra vienas iš dažniausiai naudojamų kreditoriaus pažeistų teisių gynimo būdų. Nukentėjusi šalis realizuodama teisę nutraukti sutartį, siekia sutartinių santykių pabaigos. Ši gynybos priemonė pripažįstama tiek kontinentinės teisės sistemose, tiek bendrosios teisės tradicijoje. Sutarties nutraukimas yra rimčiausia sutarties neįvykdymo teisinė pasekmė. Sutarties nutraukimo sąlygas ir tvarką numato tiek Lietuvos Respublikos, tiek ir kitų valstybių civiliniai kodeksai. Juose taip pat numatomos teisinės pasekmės, kurių įgyvendinimas būtent ir yra esminis realizuojant sutarties nutraukimo teisę.

⁵⁹ Венская конвенция о договорах международной купли-продажи товаров. Комментарий. Москва, 1994.С.127.

⁶⁰ Ten pat.С.128.

Sutarties sudarymo laisvės principas ir sutarties sąlygų turinys, priklausantis nuo sutarties šalių susitarimo, kuris yra jų bendrai suderintos valios išraiška, leidžia šalims sukurti, pakeisti bei nutraukti civilinius teisinius santykius (LR CK 6.154 ir 6.156 straipsniai). Bendrosios sutarčių pabaigą reguliuojančios civilinės teisės normos leidžia tik įstatymuose ar sutartyje nustatytais atvejais sutartį nutraukti vienašališkai, t.y. nesikreipiant į teismą (LR CK 6.217 – 6.220 straipsniai). Taigi dispozityviškumo principas privatiniuose santykiuose leidžia sutarties šaliai pasirinkti galimybę savo iniciatyva nesikreipiant į teismą vienašališkai nutraukti sutartį arba inicijuoti sutarties nutraukimą teismine tvarka, jeigu realiai atsiranda tokį sutarties nutraukimą leidžiančios įstatyme ar sutartyje numatytos aplinkybės.⁶¹

Kai sutartis yra pažeista, kita šalis gali prarasti interesą tęsti sutartinius santykius ir gali pasinaudoti vienašališku sutarties nutraukimu kaip savignos priemone. Vienašališkas sutarties nutraukimas yra pagrindinis Lietuvos civiliniame kodekse įtvirtintas sutarties nutraukimo būdas. Tokią išvadą leidžia daryti sisteminė LR CK 6.217 ir 6.218 straipsnių analizė ir faktas, kad reglamentuojant atskiras sutarčių rūšis, specialiai pažymima, kada sutarčiai nutraukti būtinas teismo sprendimas. Suteikimas šalims teisės vienašališkai nutraukti sutartį yra tiesioginis sutarčių laisvės principo atspindys, t.y. jis parodo šalių valią tiek laisvai sudaryti sutartis ir nustatyti jos sąlygas, tiek ir susitarti dėl jos nutraukimo. Be to, šalys sutartį gali nutraukti ir tarpusavio susitarimu. Tokiu atveju šalys susitaria ir dėl paties sutarties nutraukimo fakto, ir dėl nutraukimo tvarkos bei teisinių padarinių.

Taigi sutartis gali būti nutraukta trim būdais: teismo sprendimu (pvz., LR CK 6.497 ir 6.498 straipsniai reikalauja teismo sprendimo terminuotai nuomos sutarčiai nutraukti dėl kurios nors šalies kaltės), šalių susitarimu arba vienašaliu pareiškimu (LR CK 6.218 str, 6.379 str.).

2.4.1. TEISĖ NUTRAUKTI SUTARTĮ

Jeigu sutartis neįvykdyta ar įvykdyta netinkamai, nukentėjusi šalis gali reikalauti įvykdyti ją natūra (LR CK 6.213 str.), nustatyti papildomą terminą sutarčiai vykdyti (LR CK 6.209 str.) ir panašiai. Be to, sutartį privalanti įvykdyti šalis gali ruoštis vykdyti sutartį, turėti tam tikrų išlaidų, todėl leidimas kitai šaliai nevaržomai nutraukti sutartį net ir esant menkiausiam jos pažeidimui pažeistų teisėtus sutartį privalančios įvykdyti šalies interesus. Tad įstatymų leidėjas ir nustato, kad nukentėjusi šalis turi teisę nutraukti sutartį, kai:

⁶¹ LAT CBS plenarinės sesijos 2004 m. birželio 29 d. nutarime, priimtame civilinėje byloje *J. Z. v. UAB "Baldras"*; bylos Nr. 3K-P-346/2004

- 1) kita šalis sutarties neįvyko ar netinkamai įvykdo ir tai yra esminis sutarties pažeidimas;
- 2) praleistas sutarties įvykdymo terminas ir kita šalis neįvykdo sutarties per papildomai nustatytą terminą.

Esminis sutarties pažeidimas yra pagrindinis sutarties nutraukimo pagrindas. Sutartis gali būti pažeista iš esmės tiek tais atvejais, kai ji apskritai neįvykdoma, tiek tais atvejais, kai įvykdoma netinkamai. Šalies teisė vienašališkai nutraukti sutartį yra tik tada, kai kita šalis ją iš esmės pažeidžia, aiškinama sutarties šalių interesų pusiausvyros, sutarties privalomumo, vykdytinumo ir kitais principais ir atspindi tikslą išsaugoti sutartinius santykius. Šio straipsnio ypatumas, kad nukentėjusiai šaliai leidžiama nutraukti sutartį nesikreipiant į teismą (CK 6.218 str.)⁶². Taigi šį atvejį reikia skirti nuo kitų, kai šalis turi teisę nutraukti sutartį, tačiau tik teismo tvarka.

UNIDROIT principų esminio sutarties neįvykdymo samprata ne tik apima Vienos Konvencijos 25 straipsnį, bet yra netgi platesnė savo turiniu. Europos sutarčių principuose taip pat vartojama esminio neįvykdymo terminas, kur neįvykdymas suprantamas taip pat kaip ir UNIDROIT Principuose, tik skiriasi šiek tiek neįvykdymo pripažinimo esminiu neįvykdymu kriterijai.

Taigi sprendžiant klausimą, ar sutarties pažeidimas yra esminis, turi būti atsižvelgiama į LR CK 6.217 straipsnio 2 dalyje nustatytus sutarties pažeidimo pripažinimo esminiu kriterijus, įvertinant sutarties rūšies specifiką, taip pat sistemiškai įvertinant kitas CK teisės normas, nustatančias konkrečių sutarčių rūšių vienašališko nutraukimo pagrindus. Be to, reikia neužmiršti, kad vertinant šiuos kriterijus turi būti atsižvelgiama į jų visumą.⁶³

LR CK 6.217 str.2 dalies 1 punkte, kuris pakartoja UNIDROIT principų 7.3.1. straipsnio 2 p. a), PECL 8:103 str. b) yra įtvirtintas pirmas ir manau pagrindinis kriterijus „nukentėjusi šalis iš esmės negauna to, ko tikėjosi iš sutarties, išskyrus atvejus, kai kita šalis nenumatė ir negalėjo protingai numatyti tokio rezultato“. Šį kriterijų sąlyginiai galime suskaidyti į du sudėtinius elementus: pirmas – „šalis negauna to, ko tikėjosi pagal sutartį“, ir antras – „tokio rezultato kita šalis nenumatė ir negalėjo protingai numatyti“.

Ar nukentėjusi šalis tikrai iš esmės negavo to, ko tikėjosi, priklauso nuo daugelio aplinkybių vertinimo. Taigi labai svarbu įvertinti, ar žymia dalimi buvo negauta to, ko buvo tikėtasi pagal sutartį. Jei netekimas sudarys didžiąją dalį to, kas buvo pažadėta, pažeidimas bus pripažintas esminiu. Pavyzdžiui, sutarties įvykdymo termino praleidimas vienais atvejais gali būti pripažintas

⁶² Teisę nutraukti sutartį joje numatytais atvejais nesikreipiant į teismą pripažino ir ankstesnė tesimų praktika: žr., pvz., LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. birželio 18 d. nutartį c.b. *G.Šeršniovaitė v. E. Medonio individuali įmonė „Beilė“*, Nr. 3K-3-704/2001, kat.31.4.

⁶³ LAT CBS 2004-06-28 nutartis *V.Zumeris v. AB "Nord/LB Lietuva"*, civilinė byla 3K-3-368/2004. Bylų kategorija 37.8; 37.9; 37.10; 57.2

esminiu pažeidimu, kitais – ne. Tačiau kita šalis gali ginčyti sutarties nutraukimo pagrįstumą ir įrodinėti nenumačiusi ir negalėjusi numatyti, kad sutarties pažeidimas sukels nukentėjusiai šaliai tokių sunkių padarinių. Pagrindinis „numatymo“ tikslas apriboti piktnaudžiavimą teise nutraukti sutartį. „Numatymas“ pagrįstai laikomas tiesiogine sąžiningumo principo įtaka sutarčių teisei.⁶⁴

LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 2 punkte, kuris pakartoja UNIDROIT principų 7.3.1. str. 2p. b) bei PECL 8:103 str. a), numato, kad griežtas sutarties sąlygų laikymasis yra jos bruožas, kad sutarties sąlygų pažeidimą būtų galima pripažinti esminiu, kad ir kokie dėl to kiltų padariniai. Šis kriterijus, kitaip nei ką tik analizuotas, nereikalauja atsižvelgti į pažeidimo sukeltus padarinius. Sutarties pažeidimas nustatomas pagal sutartinės pareigos pobūdį, kai net menkiausias nukrypimas nuo tinkamo įvykdymo nulemia esminį sutarties pažeidimą.⁶⁵ Ar reikia griežtai laikytis konkrečios sutarties sąlygos, nustato šalių susitarimas, apie kurį sprendžiame tiek iš sutarties teksto, tiek iš sutarties sąlygų.⁶⁶ Taigi sutartyje gali būti nurodyta, kad, bet kaip pažeidus tam tikras sąlygą nukentėjusioji šalis galės nutraukti sutartį. Pavyzdžiui, sutarties įvykdymo termino, turinčio esminę reikšmę, praleidimas nors vieną dieną gali būti pripažintas esminiu sutarties pažeidimu.

LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 punkte, kuris pakartoja UNIDROIT principų 7.3.1. straipsnio 2p. c) nurodoma, kad sutarties pažeidimas taip pat laikomas esminiu, jeigu sutartis pažeista tyčia ar dėl didelio neatsargumo. Tačiau tokiais atvejais būtina atsižvelgti į pažeidimo pobūdį ir padarinius: būdamas mažareikšmis ir nesukėlęs kreditoriui jokių padarinių, ir esant dideliame neatsargumui pažeidimas gali būti ir nepripažintas esminiu.⁶⁷

LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 4 punkte, UNIDROIT principų 7.3.1. str. 2p. d) nurodoma, kad pažeidimą galima pripažinti esminiu, kai yra pakankamo pagrindo manyti, kad dėl jo sutartis ateityje nebus įvykdyta. Šis kriterijus orientuotas į sutarties, kuri vykdoma etapais, nutraukimą, tai yra jei jau pateiktos partijos taip nukrypsta nuo tinkamo įvykdymo, kad galima pagrįstai tikėtis, kad ir būsimai pristatymai taip pat bus netinkami. Nėra pasitikėjimo, kad sutartis bus įvykdyta ateityje. Taigi sutarties neįvykdymo faktas duoda nukentėjusiai šaliai priežastį tikėti, kad negalima pasitikėti kitos šalies įvykdymu ateityje. Jeigu šalis padaro savo įvykdymo dalį, ir yra aišku, kad trūkumai randami viename iš ankstesnių vykdymų pasikartos visose vykdymuose, nukentėjusi šalis gali nutraukti sutartį.⁶⁸ Pavyzdžiui, aplinkybė, kad pažeidimas, nors ir mažareikšmis, padarytas tyčia,

⁶⁴ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Naujasis civilinis kodeksas. - Vilnius: Justitia, 2002. P. 194

⁶⁵ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras, žr. www.unilex.info

⁶⁶ Lando O., Beale H. Eds. Principles of European Contract Law: Parts I and II – Kluwer Law International, 2000.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2003. P. 293

⁶⁸ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras, žr. www.unilex.info

gali būti pakankamas pagrindas daryti išvadą, jog negalima tikėtis, kad sutartis bus tinkamai įvykdyta ateityje.

PECL 8:103 straipsnio punktas c) numato, kad prievolių neįvykdymas yra esminis, jei sutarties pažeidimas yra tyčinis ir nukentėjusiajai šaliai suteikia protingą pagrindą manyti, kad sutartis nebus įvykdyta ateityje, taigi šis punktas apima LR CK 6.217 straipsnio abu punktus 3 ir 4.

LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 5 punktas, UNIDROIT principų 7.3.1. str. 2 p. e) nurodo, kad sutartį pažeidusiai šaliai, įrodžiusiai, kad ji geranoriškai rengėsi įvykdyti sutartį, ruošdamasi tam turėjo didelių išlaidų, sutarties nutraukimas gali būti labai nuostolingas, nes visos pasiruošimo vykdyti sutartį išlaidos jai nebus atlyginamos. Todėl tokiais atvejais sutarties pažeidimo nederėtų pripažinti esminiu, nes sutarties nutraukimas prieštarautų sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principams ir pažeistų šalių interesų pusiausvyrą.⁶⁹

Tai vienintelis kriterijus, tiesiogiai atsižvelgiantis ir į sutartį pažeidusios šalies interesus. Juo įvertinami galimi sutarties nutraukimo padariniai sutartį neįvykdžiusiai šaliai. Šis kriterijus taip pat įtvirtina daugelyje teisės tradicijų pripažįstamą pasiklovimo „reliance“ principą, tai yra gina šalies pasiklovimą, kad sutartis egzistuoja ir ją abi šalys turi vykdyti.⁷⁰ Sutartį bus lengviau pripažinti iš esmės neįvykdyta, kai pažeidusi šalis nebus atlikusi jokių pasiruošimo veiksnių sutarčiai įvykdyti. Šis kriterijus kartu netiesiogiai reikalauja, kad nukentėjusioji šalis operatyviai naudotųsi savo teise nutraukti sutartį ir savo neveikimu neduotų pagrįsto pagrindo manyti, kad ji nemano, kad sutartis yra iš esmės neįvykdyta. Šis kriterijus jokia būdu nereiškia, kad jei sutartį pažeidusi šalis turės daug išlaidų dėl nutraukimo, tai sutarties nebus galima nutraukti.⁷¹ Manytume, šio kriterijaus pagrindinis tikslas užtikrinti, kad nukentėjusioji šalis arba teismas, priimdama sprendimą dėl sutarties nutraukimo, privalomai įvertintų ir galimus nutraukimo padarinius sutartį neįvykdžiusiai šaliai.

Vertinant šiuos aukščiau išanalizuotus kriterijus, darytina išvada, kad kuo didesnis yra atotrūkis tarp sutarties neįvykdymo ir pažadėto vykdymo, tuo didesnė yra tikimybė, kad sutarties nevykdymas esant ginčui bus pripažintas esminiu.

Būtina pabrėžti ir tai, kad LR CK 6.217 str.2d. pateiktas nebaigtinis kriterijų ar aplinkybių sąrašas, į kurį turi būti atsižvelgiama sprendžiant ar sutarties neįvykdymas buvo esminis. Bet koks veiksnys arba aplinkybė gali turėti reikšmės, taigi iš principo negali būti baigtinio aplinkybių sąrašo,

⁶⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmasis leidimas. Vilnius: Jusititia, 2003. P. 293

⁷⁰Lando O.A Short Introduction to the Principles of European Contract Law. Prepared by The Commission on European Contract Law. http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/survey_pecl.htm

⁷¹ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras, žr. www.unilex.info

nes jis priklauso nuo konkrečios bylos aplinkybių. Ar sutartis pažeista iš esmės, yra fakto klausimas. Be abejo, šalys gali susitarti ir sutartyje išvardyti konkrečius pažeidimus, kuriuos pripažįsta esminiais.

Palyginę LR CK 6.217 straipsnį su pastarojo pirmtaku UNIDROIT principų 7.3.1. straipsniu pastebime, kad LR CK 6.217 straipsnyje 1-3 dalys yra UNIDROIT Principų 7.3.1. straipsnio recepcija. Vadinasi, kaip nurodo V.Mikelėnas, aiškinant ir taikant šią sutarčių teisės normą būtina remtis sisteminiu tarptautinių UNIDROIT principų aiškinimu.

Taikant LR CK 6.217 straipsnio 2 dalį, nebūtina analizuoti visų be išimties šioje dalyje nurodytų kriterijų. Šitą išvadą patvirtina ir tarptautinė UNIDROIT Principų 7.3.1. taikymo praktika. Norint pripažinti sutarties pažeidimą esminiu pažeidimu, užtenka arba

- 1) įrodyti bent vieną iš LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 2-4 punktuose nurodytų kriterijų, arba
- 2) įrodyti CK LR 6.217 straipsnio 2 dalies 1 punktą pagrindžiant, kad nėra faktinio pagrindo nenutraukti sutarties motyvuojant LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 5 punktu.

Taigi kiekvienu ginčo atveju sutarties pažeidimą pripažįstant esminiu, turi būti įvertinta, ar nukentėjusios šalies asmeniniai interesai dėl tokio pažeidimo buvo iš esmės suvaržyti, nes esminį sutarties pažeidimą nulemia tai, ar nukentėjusioji šalis negavo didžiaja dalimi to, ką pagal sutartį per visą jos terminą pagrįstai tikėjosi gauti, taip pat ar nukentėjusios šalies teisėti, pagrįsti lūkesčiai dėl numatytų sutarties vykdymo rezultatų lieka neįgyvendinti vien dėl sutartį pažeidusio kontrahento veiksmų, ar ir dėl kitų priežasčių. Svarbu atsižvelgti ir į sutarties vykdymo tarp šalių susiklosčiusią praktiką, taip pat į sutartį pažeidusios šalies vaidmenį, t.y. nustatyti, ar sutartis netinkamai įvykdyta sąmoningai to siekiant (tyčia), ar dėl aplaidumo (didelio neatsargumo). Nukentėjusioji šalis negali remtis LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies ir sutartyje numatytais vienašalio nutraukimo pagrindais kaip pretekstu vienašališkai nutraukti sutartį. Nutraukimo pagrindai turi būti realūs, jų tikrumas įrodytas, ir jie turėtų reikšti, kad sutarties tolesnis galiojimas sukeltų nukentėjusiai šaliai sutarties sudarymo metu nenumatytus turtinio ar asmeninio pobūdžio didelius praradimus. Vien tik formalus sutarties esminių nuostatų pažeidimas, jeigu neatsiranda neigiamų pasekmių (žalos) nukentėjusiai šaliai, paprastai leidžia daryti išvadą, kad esminio sutarties pažeidimo nebuvo, o nukentėjusios šalies rėmimasis tokia aplinkybe vienašališkai nutraukiant sutartį reiškia bandymą įrodyti tariamą ar apsimestinį sutarties nutraukimo pagrindą. Vienašalis sutarties nutraukimas kaip

nukentėjusios šalies interesų savigynos priemonė įstatymų leidėjo yra įtvirtinta ir laikoma adekvačia reakcija į sutartį pažeidusios šalies elgesį, pasireiškusį esminiu sutarties pažeidimu.⁷²

Šalies esminis neįvykdymas nėra tik vienintelis pagrindas nutraukti sutartį. Kai sutarties pažeidimas pasireiškia termino praleidimu, nukentėjusios šalis taip pat gali nutraukti sutartį, jeigu kita šalis neįvykdo sutarties per papildomai nustatytą terminą sutarčiai įvykdyti.

Kreditorius, nustatęs skolininkui papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, negali jos nutraukti, bet jam nedingsta teisė reikalauti (dėl terminio praleidimo) nuostolių atlyginimo. Taip pat gali būti reikalaujama sumokėti netesybas. Piniginių prievolių atveju gali būti skaičiuojamos ir palūkanos. Termino pratęsimas leidžia išsaugoti sutartį ir galbūt taip sukelti abiem šalims mažesnius nuostolius.

Teisė nutraukti sutartį tokiais atvejais atsiranda tik kai sutartis neįvykdoma ir per papildomą terminą arba prieš jam suteikiant iš skolininko gaunamas pranešimas, kad jis neįvykdys sutarties (LR CK 6.209 str. 2 d.).

Be abejo, jeigu termino praleidimas pats savaime yra esminis sutarties pažeidimas, kreditorius gali nutraukti sutartį iš karto ir nenustatyti skolininkui papildomo termino.

Taigi kiekvienu konkrečiu atveju reikia išsiaiškinti ar konkretus pažeidimas yra esminis ar ne. Jei sutarties pažeidimas yra neesminis ir praleistas prievolės vykdyti terminas, tai kreditorius turi teisę nustatyti papildomą prievolei vykdymo terminą (LR CK 6.217 str.3 d.) ir LR CK 6.209 str. taikyti sistemiškai. Jei sutarties pažeidimas esminis, tai LR CK 6.217 str.3 d. netaikoma. Nors kreditorius savanoriškai ir gali pratęsti terminą esant ir esminiam pažeidimui, bet tai nebūtina.

Antra vertus, LR CK 6.217 straipsnio 4 dalis numato, kad kitais šiame straipsnyje nenumatytais pagrindais sutartį galima nutraukti tik teismo tvarka pagal suinteresuotos šalies ieškinį. Sutarties šalys gali visais atvejais vienašališkai nutraukti sutartį, jei tokia teisė numatyta sutartyje (LR CK 6.217 straipsnio 5 dalis), nebent įstatymas įsakmiai nurodytą specialią išimtį, jog tam tikros sutartys turi būti vienašališkai nutraukiamos tik teismine tvarka. Tačiau net ir esant neesminiam sutarties pažeidimui šalis gali nutraukti sutartį teismo tvarka, t.y. turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu dėl sutarties nutraukimo. Taigi pačios šalys sutartyje gali numatyti galimybę vienašališkai nutraukti sutartį, joje numatytais atvejais, nesikreipiant dėl to su ieškiniu į teismą.

UNIDROIT Principuose specialiai buvo atsisakyta sutarties nutraukimo procedūros teisme dėl ilgai trunkančio situacijos neapibrėžtumo, kuri susidaro tarp šalių, kol teismas priima sprendimą.

⁷² LAT CBS plenarinės sesijos 2004 m. birželio 29 d. nutarime, priimtame civilinėje byloje *J. Z. v. UAB "Baldras"*; bylos Nr. 3K-P-346/2004

Apibendrinat aukščiau išdėstyta, pastebime, kad galiojantys įstatymai bei pačios sutarties šalių įsipareigojimų vykdymo privalomumas riboja sutarties šalies vienašalę iniciatyvą nutraukti sutartį. Net ir sutarties pažeidimo atveju turi būti dedamos maksimalios pastangos sutarčiai išsaugoti. Iš to matyti, kad, jei sutarties vykdymui aplinkybės yra įprastinės (normalios) ir nėra ypatingų atvejų, pavyzdžiui, LR CK 6.204 straipsnyje nurodytų pagrindų, įstatymo leidėjas suteikia galimybę vienašališkai (nesikreipiant į teismą) nutraukti sutartį esant šiems pagrindams: pirma, esant esminiam sutarties pažeidimui, kuris nustatomas atsižvelgiant į LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies nurodytas aplinkybes; antra, jei sutarties pažeidimas pasireiškia termino praleidimu ir sutarties įvykdymas nepraranda prasmės po termino praleidimo (t.y. jeigu pats sutarties įvykdymo termino praleidimas yra esminis sutarties pažeidimas), nukentėjusi šalis gali nutraukti sutartį, prieš tai nustačiusi papildomą protingą terminą neįvykdytai sutarčiai įvykdyti (LR CK 6.209 straipsnis, 6.217 straipsnio 3 dalis); trečia, LR CK 6.217 straipsnio 5 dalis leidžia sutarties šalims vienašališkai nutraukti sutartį joje numatytais atvejais, t.y. aptarus sutartyje konkrečius jos nutraukimo pagrindus. Pažymėtina, kad LR CK 6.217 straipsnio 5 dalies nuostatos suteikia šalims galimybę vienašališkai nutraukti sutartį ir tais atvejais, kai sutarties pažeidimas nėra esminis.

2.4.2. PRANEŠIMAS APIE SUTARTIES NUTRAUKIMĄ

LR CK 6.218 straipsnio 1 dalis reglamentuoja pranešimo apie numatomą sutarties nutraukimą bendrą tvarką, nurodant, kad LR CK 6.217 straipsnio numatytais pagrindais apie sutarties nutraukimą vienašališkai (nesikreipiant į teismą), privaloma iš anksto pranešti kitai šaliai.

UNIDROIT principų 7.3.2. straipsnio 1 punktas patvirtina principą, kad šalies teisė nutraukti sutartį realizuojama pranešant apie tai kitai šaliai. Pranešimo reikalavimas leistų neįvykdžiusiai sutarties šaliai iš anksto sužinoti nukentėjusios šalies poziciją ir taip išvengti bet kokių papildomų nuostolių, kurių gali atsirasti dėl netikrumo ar bus reikalaujama įvykdyti sutartį ir ar pavėluotas įvykdymas bus priimtas. Tuo pačiu metu tai užkerta kelią nukentėjusiai šaliai piktnaudžiauti teise nutraukti sutartį dėl didėjimo ar mažėjimo kainų rinkoje.⁷³

Taigi šalių bendradarbiavimo principas reikalauja, kad nukentėjusi šalis, nusprendusi pasinaudoti teise vienašališkai atsisakyti sutarties, privalo iš anksto informuoti apie tai kitą šalį. Kadangi tokiais atvejais kreiptis į teismą nereikia, teisė nutraukti sutartį įgyvendinama pranešant apie sutarties nutraukimą kitai šaliai.

⁷³ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras, žr. www.unilex.info

Apie sutarties nutraukimą privaloma iš anksto pranešti kitai šaliai per sutartyje nustatytą terminą, o jeigu sutartyje toks terminas nenurodytas prieš 30 dienų. Įstatyme nustatant 30 dienų terminą, prieš kurį vienašališkai sutartį nutraukianti šalis privalo pranešti kitai šaliai apie savo ketinimus, siekiama apsaugoti kitos šalies interesus, kad pastaroji per nustatytą terminą pasiruoštų sutarties nutraukimo teisinėms ir faktinėms pasekmėms, siekdama išvengti papildomų nuostolių. Tuo atveju, kai sutarties šalis šį terminą pažeidžia ir kita šalis tuo grindžia savo reikalavimą pripažinti vienašališką sutarties nutraukimą negaliojančiu, teismas turi spręsti, o atitinkamai šalims atsiranda pareiga įrodyti, kad tokio termino pažeidimas realiai sąlygojo sutarties šalies civilinių teisių pažeidimą, šalis dėl to patyrė papildomų nuostolių ir kad šiuo pagrindu panaikinti sutarties vienašališką nutraukimą yra tikslinga šalių civilinių teisių gynimo aspektu, tarp šalių siekiant civilinių teisinių santykių stabilumo.⁷⁴

LR CK 6.218 str. nenurodo pranešimo formos, todėl ją šalys gali aptarti sutartyje. Šalių nustatyta pranešimo forma turi būti protinga ir priimtina, nes reikalavimas iš anksto pranešti nutraukiant sutartį laikomas įvykdytu, kai tokį pranešimą gauna kita šalis (LR CK 6.166 str.), t.y. būtina pranešti tokia forma ir priemonėmis, kad kita šalis gautų pranešimą.⁷⁵

Aptariamą LR CK 6.218 straipsnį galima lyginti ir su Vokietijos teisės Nachfrist terminu, nes įspėti apie nutraukimą privaloma. Sutarčiai nutraukti teisminės procedūros nereikia. Kreditorius gali nutraukti vienašališkai, tačiau prieš tai privalo nusiųsti skolininkui pranešimą, kad jis sutarties neįvykdė. Toks įspėjimas kartu reiškia tai, kad nustatomas papildomas terminas sutarčiai įvykdyti.⁷⁶ Taigi išskirtinis Vokietijos civilinės teisės bruožas yra dar ir tas, kad dėl sutarties pažeidimo nukentėjęs kontrahentas įgyja teisę nutraukti sutartį tik tuo atveju, jei prieš tai privalomai nustato papildomą terminą sutarčiai įvykdyti. Kreditorius turi nustatyti protingą papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, nebent kreditorius yra nebesuinteresuotas prievolės įvykdymu. Jei sutartis neįvykdoma ir per papildomai nustatytą terminą, kreditorius nebegali reikalauti iš skolininko prievolės įvykdymo natūra, bet gali nutraukti sutartį ir prašyti atlyginti nuostolius.⁷⁷

Pareiga nustatyti papildomą terminą kartu yra ir priemonė pašalinti abejonę dėl sutarties pažeidimo rimtumo. Taip kontrahentas gali iš anksto žinoti, kad jis, nustatęs papildomą terminą pagrindinei prievolei įvykdyti, visada galės nutraukti sutartį.

⁷⁴ LAT CBS nutartis. 2004-06-28 *V.Zumeris v. AB "Nord/LB Lietuva"*. Civilinė byla Nr.3K-3-368/2004. Kategorija 37.8.;37.9;37.10;57.2

⁷⁵ LAT CBS plenarinės sesijos 2004 m. birželio 29 d. nutarime, priimtame civilinėje byloje *J. Z. v. UAB "Baldras"*; bylos Nr. 3K-P-346/2004

⁷⁶ Mikelėnas V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius. 1996. P. 493

⁷⁷ *Making Commercial Law. Essays in Honour of Roy Goode*. Edited by Ross Cranston. Oxford 1997.P.118

Be to pranešti apie būsima sutarties nutraukimą būtina tam, kad sutartį pažeidusi šalis turėtų galimybę pasinaudoti teise pašalinti padarytus įvykdymo trūkumus (LR CK 6.208 str.) ir išvengtų papildomų nuostolių, kurių gali atsirasti dėl to, kad nėra aišku, ar bus reikalaujama įvykdyti sutartį ir ar pavėluotas įvykdymas bus priimtas. Ši Kodekso norma įtvirtina kontinentinėje teisėje pastaruoju metu ypač išpopuliarėjusį pasiklovimo principą.⁷⁸

Sulyginę LR CK 6.218 straipsnį su UNIDROIT Principų 7.3.2. straipsniu, pastebime, kad LR CK 6.218 str. nustato pareigą nustatyti papildomą terminą, bet UNIDROIT Principų 7.3.2. straipsnis tokios pareigos nenustato. Jis jos nenustato todėl, kad Principuose buvo atsakyta Nachfrist instituto, tai yra buvo atsakyta pareigos privalomai nustatyti papildomą terminą. Tuo tarpu LR CK privalomai reikalauja nustatyti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti.

Šaliai iš esmės pažeidus sutartį ir pavėluotai pasiūlius ją įvykdyti arba siūlymui neatitinkant sutarties reikalavimų, nukentėjusi šalis privalo per protingą laiką apsispręsti, kokių gynbos būdų ji ims – sutiks priimti įvykdymą ir atitinkamai reikalaus vykdyti prievolę natūra ar nutrauks sutartį ir panašiai. Nukentėjusi šalis, tokiais atvejais per protingą terminą nepasinaudojusi teise nutraukti sutartį, praranda tokią galimybę. Nukentėjusi šalis kuri ketina nutraukti sutartį privalo pranešti kitai šaliai per protingą terminą po to, kai sužinojo ar turėjo sužinoti apie sutarties neįvykdymą. Kas yra “protingas terminas” priklauso nuo aplinkybių. Situacijose kuriose nukentėjusi šalis gali lengvai gauti įvykdymo pakeitimą ir gali tuo spekuliuoti kylant ar krentant kainai, pranešimas privalo būti pateiktas be uždelsimo.⁷⁹

Taigi ši norma reglamentuoja tik atvejus, kai sutartį iš esmės pažeidusi šalis siūlė ją įvykdyti, tačiau darė tai pavėluotai arba netinkamai. Tokiais atvejais nukentėjusiai šaliai nereikia atsakyti į siūlymą įvykdyti sutartį, tačiau ji per protingą laiką turi apsispręsti dėl sutarties nutraukimo. Taigi ši norma netaikytina, kai apskritai nebuvo siūlyta įvykdyti sutartį. Tokiu atveju nukentėjusi šalis gali nevaržomai laiko požiūriu pasirinkti savo pažeistų teisių gynbos būdus. Pavyzdžiui, ji gali laukti, kol kita šalis pasiūlys jai įvykdyti sutartį, arba nustatyti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti ir panašiai.⁸⁰

Kai siūlymas įvykdyti sutartį buvo pateiktas laiku ir tinkamai, tai tokiais atvejais nukentėjusi šalis turi per protingą terminą atsakyti, sutinka priimti įvykdymą ar ne. Taigi LR CK 6.218 str. ir UNIDROIT principų 7.3.2. straipsnis nenagrinėja situacijos kur neįvykdžiusi šalis prašo

⁷⁸ Lando O.A Short Introduction to the Principles of European Contract Law. Prepared by The Commission on European Contract Law. http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/survey_pecl.htm

⁷⁹ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras, žr. www.unilex.info

⁸⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmasis leidimas. Vilnius: Jusititia, 2003. P.295.

nukentėjusios šalies ar tikisi vėlesnio sutarties įvykdymo. Ir taip pat nenagrinėja situacijos kur nukentėjusi šalis sužino iš kito šaltinio, kad neįvykdžiusi šalis ketina vis dėlto įvykdyti sutartį. Tokiais atvejais vadovaujantis sąžiningumo principu galima reikalauti, kad nukentėjusi šalis praneštų kitai šaliai, kad ji nenori gauti vėlesnio įvykdymo.⁸¹ Jeigu to nepadaroma, tai ji gali būti atsakinga už kitos šalies patirtus nuostolius.

2.4.3. SUTARTIES NUTRAUKIMO TEISINĖS PASEKMĖS

Sutarties nutraukimo atveju civiliniame įstatyme numatytos teisinės pasekmės apsaugo šalis nuo galimų nuostolių ar netekčių dėl sutarties neįvykdymo. Todėl svarbu žinoti netik sutarčių nutraukimo sąlygas, bet ir pačias teises pasekmes.

Sutarties nutraukimo teises pasekmes galima suskirstyti į pasekmės būsimų prievolių ir šalių jau įvykdytų prievolių. Kas liečia pasekmes būsimų šalių įsipareigojimų pagal sutartį, tai yra pagrindinė taisyklė, kad sutarties nutraukimas turi poveikį ateičiai, kuri atleidžia abi šalis nuo jų prievolių įvykdymo ir vykdymo priėmimo ateityje. Taigi nutraukus sutartį kreditorius netenka teisės reikalauti ją įvykdyti, o skolininkas nebeturi pareigos ją vykdyti. Sutarties nutraukimas panaikina įsipareigojimų vykdymą ateityje. Tai reiškia, kad šalių sutartinės prievolės baigiasi tik ateity ir sutarties nutraukimas neturi grįžtamosios galios.

Svarbu nustatyti nuo kurio momento sutartis laikoma nutraukta. Sutarties nutraukimo momentas nustatomas atsižvelgiant į jos nutraukimo būdą. Sutartis, nutraukiama teismo tvarka, laikoma nutraukta įsiteisėjus teismo sprendimui ją nutraukti, jeigu sprendime nenurodyta konkreči jos nutraukimo data. Sutartis nutraukiama šalių susitarimu, laikoma nutraukta šalims sudarius susitarimą, jeigu ko kita nenumatyta pačioje sutartyje. Vienašališkai nutraukiama sutartis laikoma nutraukta nuo pranešimo apie jos nutraukimą nurodytos dienos (LR CK 6.218 str.).

Faktas tai, kad remiantis sutarties nutraukimu, sutartis pasibaigia, tačiau neatima iš nukentėjusios šalies teisės reikalauti nuostolių atlyginimo dėl neįvykdymo, taip pat netesybų. Taigi sutarties nutraukimas neturi įtakos civilinei atsakomybei. Tokia taisyklė aiškinama tuo, kad civilinė atsakomybė yra savarankiška prievolė, todėl jos likimas nepriklauso nuo sutarties likimo.⁸²

Nepaisant bendros taisyklės nustatytos LR CK 6.221 str.1 punkte, gali būti sutarties sąlygos, kurios išlieka galioti ir sutarties nutraukimo atveju. Tai yra sąlygos susietos su ginčų

⁸¹ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras, žr. www.unilex.info

⁸² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmasis leidimas. Vilnius: Jusititia, 2003. P.298.

nagrinėjimo tvarka, be to gali būti ir kitos sąlygos, kurios pagal savo prigimtį lieka galioti, netgi po sutarties nutraukimo.⁸³ Pavyzdžiui, sutarties sąlyga, numatanti arbitražinę išlygą, galioja ir nutraukus sutartį. Taip pat lieka galioti ir konfidencialios, komercine paslaptimi esančios sąlygos. Jeigu tokia komercinė paslaptis būtų atskleista ir šalis dėl to turėtų nuostolių, tuomet ji galėtų reikalauti atlyginti nuostolius dėl šios sąlygos pažeidimo ir po sutarties nutraukimo.

Sutarties nutraukimas atleidžia abi šalis nuo sutarties vykdymo, bet jokia būdu negrąžina šalių į buvusią padėtį. Sutartis paprastai nutraukiama praėjus po sudarymo ilgesniam ar trumpesniam laikui. Neretai viena ar abi šalys, iki sutarties nutraukimo, jau yra ją iš dalies įvykdžiusios. Tokiais atvejais nutraukus sutartį reikia nuspręsti dėl dalinio sutarties įvykdymo likimo.

Taigi sutarties nutraukimas savaime nepanaikina jau atliktų ir su sutarties vykdymu susijusių veiksmų. Kai sutartis nutraukta, sąžininga šalis tik gali reikalauti grąžinti jai viską, ką ji yra perdavusi kitai šaliai vykdydama sutartį. Jeigu ji tuo pat metu grąžina kitai šaliai viską, ką buvo iš pastarosios gavusi. Tokiu būdu, pirkėjas turi teisę reikalauti sugrąžinti sumokėtą prekę kainą, o pardavėjo atžvilgiu – grąžinti pateiktas prekes.⁸⁴ Taigi nutraukus sutartį taikoma dvišalė restitucija. Tačiau ši norma yra dispozityvi, todėl nutraukdamos sutartį savo susitarimu šalys gali nustatyti ir kitokius sutarties nutraukimo padarinius.

Kai grąžinimas natūra neįmanomas arba šalims nepriimtinas dėl sutarties dalyko pasikeitimo, atlyginama pagal to, kas buvo gauta, vertę pinigais, jeigu toks atlyginimas neprieštarauja protingumo, sąžiningumo ir teisingumo kriterijams. Kitaip tariant, sutarties nutraukimas, nutraukia seną prievolę ir yra pagrindas naujai prievolei atsirasti (LR CK 6.222 str.), kai nukentėjusi šalis turi teisę, bet ne pareigą reikalauti sutartį pažeidusios šalies, kad ši grąžintų viską, ką gavo pagal sutartį. Kad nauja prievolė pasibaigtų, ji turi būti įvykdyta, bet ji, pavyzdžiui, gali pasibaigti ir kreditoriui atleidus skolininką nuo prievolės vykdymo.

Restitucijos taikymas galimas tik jeigu ji neturi įtakos sąžiningų trečiųjų asmenų teisėms. Pavyzdžiui, iš trečiojo asmens, esančio sąžiningu turto įgijėju, turtas negali būti atimtas, todėl restitucija negalima. Tokiu atveju turtą trečiajam asmeniui perleidęs pirkėjas turi sumokėti pardavėjui pinigine kompensacija.⁸⁵

Apibendrinant reikia pabrėžti, kad sutarties nutraukimas yra kreditoriaus teisė, o ne pareiga, nes būtų neteisinga kreditorių prieš jo valią versti nutraukti sudarytą sutartį. Vadinas, šiai teisei įgyvendinti būtina taikyti CK 1.137 straipsnio reikalavimus, tai yra įgyvendinant teisę nutraukti

⁸³ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras, žr. www.unilex.info

⁸⁴ Венская конвенция о договорах международной купли-продажи товаров. Комментарий. Москва, 1994.С.192.

⁸⁵ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius. 1996.P.501.

sutartį, turi būti laikomasi įstatymų, geros moralės principų, ja turi būti naudojamosi sąžiningai ir protingai.

2.5. CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ

Civilinė atsakomybė yra neigiama reakcija į privataus intereso pažeidimą. Civilinė atsakomybė reiškia, kad savo poelgiu pažeidus kito asmens subjektines teises ar įstatymo saugomus interesus, atsiranda naujas teisinis santykis, kurio viena šalis – nukentėjusysis, t.y. asmuo, patyręs žalą, įgyja teisę reikalauti iš teisės pažeidėjo tos žalos atlyginimo.⁸⁶

Sutartinė prievolė atsiranda prievolės šalių sudarytos sutarties pagrindu. Sutarties šaliai pažeidus sutartį, atsiranda nauja prievolė sutartinė civilinė atsakomybė. Taigi sutartinė civilinė atsakomybė atsiranda už sutartinės prievolės neįvykdymą arba netinkamą įvykdymą arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai (LR CK 6.246 straipsnio 1 dalis, 6.256 straipsnio 1 dalis). Sutartinės prievolės neįvykdymas ar netinkamas įvykdymas nėra preziumuojamas (LR CK 6.246, 6.256 straipsniai), todėl ginčo atveju jį privalo įrodyti ieškovas, reikalaujantis taikyti sutartinę civilinę atsakomybę. Tuo tarpu skolininko kaltė, kaip sutartinės civilinės atsakomybės prielaida, yra preziumuojama, išskyrus įstatymų numatytus atvejus (LR CK 6.248 straipsnio 1 dalis).⁸⁷

Civilinės atsakomybės turinį sudaro kreditorius teisė reikalauti atlyginti nuostolius arba sumokėti netesybas, bei skolininko pareiga atlyginti kreditoriui padarytus nuostolius arba sumokėti netesybas. Taigi civilinei atsakomybei visada būdingas turtinis pobūdis, t.y. jos taikymas sukelia skolininkui neigiamų turtinių padarinių - jo turtas atitinkamai sumažėja, o kreditorius gauna atitinkamą turtinį ekvivalentą. Šis požymis skiria civilinę atsakomybę nuo kitų pažeistos teisės gynybos būdų, nelaikomų civiline atsakomybe, pavyzdžiui, nuo įpareigojimo įvykdyti prievolę natūra.

Kadangi kiti civilinių teisių gynybos būdai nelaikomi civiline atsakomybe, ši gali būti taikoma kartu su kitais gynybos būdais, išskyrus įstatymo numatytas išimtis. Pavyzdžiui, galima reikalauti įvykdyti prievolę natūra ir atlyginti nuostolius, atsiradusius jos neįvykdžius.

Tačiau įstatymas gali nustatyti išimtis, kai civilinę atsakomybę galima taikyti tik savarankiškai, o ne su kitais gynybos būdais. Pavyzdžiui, LR CK 6.258 straipsnio 2 dalyje draudžiama kartu reikalauti įvykdyti prievolę natūra ir sumokėti netesybas, išskyrus atvejus, kai

⁸⁶ Abramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Vilnius:Standartų spaustuvė, 1999.P. 229

⁸⁷ LAT CBS nutartis. 2004-10-27 *UAB finansų maklerio įmonė „Spekonis v. AB „Panevėžio statybos spektras“ ir Gastonas*. Civilinė byla Nr.3K-3-567/2004. Kategorija 37.6;37.7;37.9;39.6.1.

prievolės pažeidimas pasireiškia termino praleidimu. Kai kuriais atvejais nuostolių atlyginimas yra vienintelis galimas pažeistų teisių gynybos būdas, nes kiti būdai, pavyzdžiui, reikalavimas įvykdyti prievolę natūra, yra negalimi (LR CK 6.213 str. 2 d.).

2.5.1. REIKALAVIMAS ATLYGINTI PADARYTUS NUOSTOLIUS

Teisė į nuostolių atlyginimą, kaip teisės gynimo būdą, atsiranda iš sutarties neįvykdymo fakto. Nėra būtina daryti skirtumą tarp pagrindinių ir papildomų įsipareigojimų. Taigi pakanka nukentėjusiai šaliai tiesiog įrodyti sutarties neįvykdymą, tai yra, kad ji negavo to kas jai buvo pažadėta. Yra nebūtina įrodyti, kad sutartis neįvykdyta, dėl neįvykdžiusios sutarties šalies kaltės.⁸⁸

Nuostoliai dėl sutarties neįvykdymo skirti kompensuoti ieškovui tuos nuostolius ar žalą, kuriuos jis patyrė dėl sutarties neįvykdymo. Nuostoliai dėl sutarties neįvykdymo priteisiami kaip kompensacija, o ne kaip bausmė už padarytą žalą. „Baudiniai nuostoliai“ sutartinei teisei nežinomi. Nuostoliai negali būti skirti nubausti atsakovą, koks bebūtų jo elgesys.⁸⁹

UNIDROIT principų 7.4.1. straipsnis nustato bendrą principą, t.y. teisę į nuostolių atlyginimą neįvykdžius sutartinių prievolių, išskyrus kai neįvykdžiusi sutarties šalis yra atleidžiama nuo atsakomybės dėl force majeure (7.1.7 str.) ar esant atsakomybę naikinančioms sąlygoms (7.1.6 str.).

Pagal taisyklę nustatytą Vienos Konvencijos 74 straipsnyje, nukentėjusi šalis turi teisę į nuostolių atlyginimą ne tik nuostolių kuriuos patyrė, bet taip pat bet kokias pajamas, kurių ji negavo dėl sutarties neįvykdymo. Be to, reikia pridurti, kad Vienos Konvencijoje ypač išskirtos dvi nuostolių atlyginimo sudedamosios dalys, taip kaip tai padaryta daugelyje nacionalinių teisinių sistemų, būtent teigiama žala (gaminio išlaidos) ir negautos pajamos.⁹⁰

Žala, įvertinta pinigais, laikoma nuostoliais, kurie skirstomi į tiesioginius (sunaikinto ar sugadinto turto vertė, išlaidos, skirtos pažeistai teisei grąžinti į buvusią iki teisės pažeidimo padėtį) ir netiesioginius (negautos pajamas). Supratimas patirtų nuostolių privalo būti aiškinamas plačiaja prasme. Tai gali sudaryti nukentėjusios šalies lėšų sumažėjimas ar padidėjęs jos įsiskolinimas, negautos pajamos, kurias kreditorius būtų gavęs tinkamai įvykdžius sutartį. Taigi negautos pajamos reiškia negautą pelną, t.y. tai, kuo būtų pagerėjusi nukentėjusiojo turtinė padėtis. Šios pajamos taip

⁸⁸ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras, žr. www.unilex.info

⁸⁹ Ансон В. Договорное право. Под общей редакцией и с предисловием О. Н. Садикова. Москва : Юридическая литература, 1984. С.344.

⁹⁰ Венская конвенция о договорах международной купли-продажи товаров. Комментарий. Москва, 1994.С.173.

pat turi būti realios, o ne tikėtinos. Dėl to būtina atsižvelgti į realias kreditoriaus galimybes gauti tokių pajamų, jo ankstesnes pajamas, taip pat jo pasiruošimą ir priemones, kurių jis ėmėsi siekdamas gauti tokių pajamų.⁹¹

Nuostoliai dėl sutarties pažeidimo nebūtinai apsiriboja tik kompensacija finansinių nuostolių. Nuostoliai pagal sutartį gali būti taip pat priteisiami ir dėl fizinės žalos asmeniui ar turtui.⁹²

Vienas iš pagrindinių civilinės atsakomybės principų – visiškas nuostolių atlyginimas. Jis reiškia, jog žalą būtina tiksliai įvertinti, kad nukentėjusiajam būtų atlyginta tiek, kiek jis iš tiesų prarado. Jeigu atlyginama daugiau, nei iš tikrųjų padaryta žalos, šis principas pažeidžiamas, nes civilinė atsakomybė tokiu atveju atlieka ne tik kompensavimo, bet ir baudimo funkciją. Tai, ką nukentėjusysis gavo daugiau, nei jam padaryta nuostolių, gali būti kvalifikuojama kaip nepagrįstas praturtėjimas. Ir atvirkščiai – ne visiškas žalos atlyginimas taip pat pažeistų aptariamą principą, nes civilinė atsakomybė nevisiškai atliktų kompensavimo funkciją. Kad šis principas nebūtų pažeistas, nukentėjusysis privalo tiksliai įrodyti jam padarytos žalos dydį. Tik išimtiniais atvejais, kai žalos tiksliai įrodyti objektyviai neįmanoma, teismas turi teisę pats nustatyti galutinį žalos dydį (LR CK 6.249 str. 1 d.). Taigi sutarties neįvykdymas negali būti priežastis nukentėjusiai šaliai pasipelninti dėl nuostolių atlyginimo.

Dažnai šalys pačios nustato fiksuotą pinigų sumą, esant sutarties pažeidimui ir įtraukia tai į sutarties sąlygas. Veikdamos tokiu būdu, jos, nepanaikina taisyklių taikymo dėl to, kad nuostolių atlyginimas priskiriamas kompensuoti ieškovui tikrai jo patirtą žalą. Tačiau, nepaisant priešingo susitarimo, sutartimi nustatyti nuostoliai, atsižvelgiant į faktiškai patirtos žalos dydį bei kitas aplinkybes, gali būti protingai sumažinti, taip užkertant kelią galimam piktnaudžiavimui.⁹³

Taigi nuostolių atlyginimo tikslas – pastatyti nukentėjusią šalį į ekonominę padėtį, kurioje ji būtų, jeigu neįvykdžius sutarties šalis būtų įvykdžiusi savo įsipareigojimus (Robinson v. Harman, 1848). Nukentėjusioji šalis turi turėti galimybę reikalauti nuostolių atlyginimo turint galvoje netektų pajamų, kurių ji neteko dėl sutarties pažeidimo. Teisės pagrindimas šiuo klausimu buvo duotas sprendime Eldersono teisme Valstybinio Įždo byloje Hadley v. Baxendale (1854), *“Kai viena iš šalių pažeidė sutartį, atsiradę nuostoliai, kurių atlyginimo gali reikalauti kita šalis dėl sutarties pažeidimo, turi būti tokie, kokius galima teisingai ir protingai laikyti normaliais, t.y. išplaukiančius*

⁹¹ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt./ red. D. Ambrasienė, E. Baranauskas. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.P.206.

⁹² Ансон В. Договорное право. Под общей редакцией и с предисловием О. Н. Садикова. Москва : Юридическая литература, 1984.С.345.

⁹³ Paul H. Richards Law of contract. Harlow:Longman, 2002.P.324.

*iš sutarties pažeidimo arba tokius kokius abi šalys galėtų protingai numatyti sutarties sudarymo metu kaip galimą rezultatą sutarties pažeidimo atveju.*⁹⁴

2.5.2. NUOSTOLIŲ RIBOJIMAS

Kaip minėjau aukščiau pagrindiniais civilinės atsakomybės principas yra visiškai nuostolių atlyginimas. Tačiau gali būti šio principo išimtis, t.y. ribota atsakomybė, kai nuostoliai nėra visiškai kompensuojami. Civilinė atsakomybė gali būti ribojama įvairiais būdais.

Ribota civilinė atsakomybė gali būti nustatyta tiek LR CK, tiek specialiuose įstatymuose arba tarptautinėse sutartyse. Antai įstatymas ar sutartis gali nustatyti, kad bus atlyginami tik tiesioginiai pozityvūs nuostoliai, o negautos pajamos nekompensuojamos arba nuostoliai bus atlyginami tik esant atsakovo tyčiai ar dideliam neatsargumui. Taip pat įstatymas ar sutartis gali nustatyti, kad bus atlyginami tik tam tikro dydžio nuostoliai.⁹⁵

Civilinė atsakomybė ribojama dėl įvairių priežasčių: vienais atvejais dėl nepaprastai didelio žalos dydžio, kurio joks asmuo visiškai kompensuoti objektyviai nepajėgus, kitais atvejais – dėl būtinumo atsižvelgti į žalą padariusio ir nukentėjusiojo asmens elgesį ir jų statusą, dar kitais – kai žala padaroma tokiam objektui, kuris arba neturi ekonominės vertės, arba yra toks, kurio vertę sudėtinga nustatyti ir pan.⁹⁶

Tarpusavio sutartinę civilinę atsakomybę gali riboti ir šalys. Tačiau šalių teisė riboti savo civilinę atsakomybę nėra absoliuti. Pirma, šalys neturi teisės riboti civilinės atsakomybės, jeigu žala padaryta tyčia ar dėl didelio neatsargumo (LR CK 6.252 str.). Antra, tokie susitarimai gali būti pripažinti negaliojančiais, jeigu jie prieštarauja sąžiningumo, teisingumo ar protingumo principams.

Teismas įgyvendindamas teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principus ir atsižvelgdamas į tuos atvejus, kai visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimas sukeltų atsakovui arba kitiems asmenims labai sunkių padarinių turi teisę savo nuožiūra sumažinti nuostolių atlyginimo dydį. LR CK 6.251 str.2d. pateikia tik pavyzdinį sąrašą kriterijų, į kuriuos teismas turi teisę atsižvelgti sumažindamas atlyginamų nuostolių dydį.

⁹⁴ Ансон В. Договорное право. Под общей редакцией и с предисловием О. Н. Садикова. Москва : Юридическая литература, 1984.С.347.

⁹⁵ Pavyzdžiui, 1963 m. balandžio 29 d. Vienos konvencija dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą// Žinios. 1993, Nr. 72-1345.

⁹⁶ Abramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Vilnius:Standartų spaustuvė, 1999.P.234.

Tačiau nustatyta visiško nuostolių atlyginimo principo išimtis, turi būti taikoma labai atsargiai, ir tik išimtiniais atvejais, kai sąžiningumas, protingumas ir teisingumas iš tiesų reikalauja sumažinti nuostolių atlyginimo dydį.

2.5.3. NUOSTOLIŲ IR PALŪKANŲ SANTYKIS

Palūkanų paskirtis yra dvejopa: pirmiausia, jeigu palūkanų reikalavimas susijęs su būtinybe šaliai kompensuoti finansinius nuostolius, tai palūkanų tikslas yra atimti iš pažeidėjo nepagrįstą naudą, t.y. tas pajamas, kurias jis gavo už naudojimąsi svetimais pinigais. Iš kitos pusės, jeigu palūkanų sumokėjimas nagrinėjamas kaip sudėtinė dalis nuostolių gražinimo, padarytų pažeidžiant sutartinius įsipareigojimus, tai palūkanų instituto tikslas – yra apsaugoti turtinius kreditoriaus interesus.⁹⁷

Skolininkas, neatlyginęs padarytų nuostolių, kaip ir kiekvienos piniginės prievolės atveju, privalo mokėti palūkanas. Kreditorius, laiku negaudamas nuostolių atlyginimo, kartu patiria naujų nuostolių, kuriuos ir siekia kompensuoti palūkanų institutas.

LR CK 6.210 straipsnyje numatytos palūkanos už termino įvykdyti piniginę prievolę praleidimą - tai palūkanos, kuriomis kompensuojami kreditoriaus patiriami nuostoliai, atsiradę neįvykdžius piniginės prievolės laiku. Įstatymų leidėjas preziūmuoja, kad tokie nuostoliai atsiranda dėl paties fakto, jog prievolė neįvykdyta laiku, ir numato jų minimalų kompensavimą (LR CK 6.260 straipsnio 2 dalis, 6.261 straipsnis). Taigi šios palūkanos tampa skolininko vykdytinai prievolės dalimi ir turi būti sumokamos visais atvejais, kai vėluojama sumokėti, t. y. jos atlieka kreditoriaus nuostolių kompensavimo funkciją ir tampa skolos dalimi.⁹⁸ Tokias įstatymines palūkanas turi teisę gauti visi kreditoriai, kuriems piniginės prievolės nebuvo įvykdytos laiku ir kurie su skolininkais sutartyse nenumatė kitokių tokio prievolės nevykdymo pasekmių.⁹⁹

Tačiau neįvykdžius piniginės prievolės kreditorius gali patirti kur kas didesnių nuostolių, kurių palūkanos nepadengia. LR CK 6.261 straipsnyje įtvirtinta norma nustato, kad palūkanos skirtos tik minimaliems nuostoliams atlyginti. Kreditorius turi teisę į nuostolių, kurių nepadengia jam priteistos palūkanos ir kuriuos jis įrodo, atlyginimą. Taigi palūkanos, kaip ir netesybos, yra

⁹⁷Венская конвенция о договорах международной купли-продажи товаров. Комментарий. Москва, 1994.С.181.

⁹⁸ Žr., LAT CBS 2005-06-29 nutartis civilinėje byloje *K.Kasperavičius v. L.Tunkevič*. Nr. 3K-3-364/2005, kat.35.3.6.

⁹⁹ LAT CBS nutartis. 2004-03-03 *Lietuvos nacionalinė filharmonija v. Lietuvos-Kinijos UAB "Lichua"*. Civilinė byla Nr.3K-3-161/2004. Kategorija 31.3.6;31.4;31.5;37.9

įskaitomos į nuostolius. Jeigu priteistos palūkanos visiškai padengia kreditoriaus patirtus nuostolius, kreditorius, be palūkanų, iš skolininko daugiau nieko negali reikalauti.

UNIDROIT principų komentare nurodoma, kad nuostoliams, kurie atsirado uždelsus sumokėti tam tikrą pinigų sumą, taikomos specialus teisinis režimas. Įstatymo nustatytos palūkanos atlieka kompensavimo funkciją. Šios palūkanos turi būti sumokėtos bet kuriuo atveju, kai vėluoja sumokėti. Kitaip tariant, kreditoriui nereikia įrodinėti, kad jis galėjo investuoti tą sumą ir gauti didesnes palūkanas, o skolininkui nereikia įrodinėti, kad tos palūkanos būtų kreditoriui daug mažesnės. Taigi darytina išvada, kad įstatymo nustatytos palūkanos yra mokestis už naudojamą kapitalu.¹⁰⁰

Vienos konvencijos 78 str. praktiškai nustato šalies teisę gauti metines palūkanas vėluojant kitai šaliai su bet kuriais piniginiiais išipareigojimais, kurie išskyla santykiuose tarp pardavėjo ir pirkėjo. Ši teisė suteikiama nukentėjusiai šaliai nepriklausomai nuo to, ar realizavo ji savo teisę į nuostolių atlyginimą, kurios ji gali išieškoti pagal 74 str.¹⁰¹

Jeigu palūkanas numato sutartis, mokamos sutartyje numatytos palūkanos. Kai sutartyje palūkanos nenumatytos, mokamos LR CK 6.210 straipsnyje numatytos palūkanos.¹⁰² Neprotingai didelės sutartines palūkanas teismas, vadovaudamasis LR CK 1.5, 6.37, 6.73, 6.258 straipsniais, turi teisę sumažinti pagal tuos pačius kriterijus, kurie taikytini ir netesybų sumažinimui¹⁰³.

Pažymėtina, kad įgyvendinant 2000 m. birželio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą Nr. 2000/35 EB, nuo 2004 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs 2003 m. gruodžio 9 d. Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas (toliau – Įstatymas) numato palūkanas už pavėluotus mokėjimus pagal komercinius sandorius – vieno mėnesio VILIBOR palūkanų norma padidinta 7 procentiniais punktais (Įstatymo 2 straipsnio 3 dalis), taip pat šių palūkanų mokėjimo terminus. Tai – specialusis įstatymas, turintis pirmenybę prieš LR CK 6.210 straipsnį nustatant palūkanas už atliekamus pagal komercinius sandorius pavėluotus mokėjimus (LR CK 1.3 straipsnio 3 dalis). Nurodyta Įstatymo norma yra dispozityvi, ir šalys gali susitarti kitaip apskaičiuoti palūkanų dydį (pavyzdžiui, taikyti LR CK 6.210 straipsnyje nustatytas įstatymines palūkanas). Jei šalys nėra susitarusios dėl kitokios palūkanų normos už pavėluotus mokėjimus,

¹⁰⁰ Tai, kad LR CK 6.210 str. nurododytos palūkanos yra atlygis kreditoriui už naudojamą jo pinigais, nurodyta LAT CBS 2003-02-05 nutartyje civilinėje byloje *B.Roščin v. V.Percovskij*, Nr.3K-3-218, LAT CBS 2003-09-22 nutartyje civilinėje byloje *A.Šmočiukas v AB bankas NORD/LB* Nr.3K-3-830, kat.27.5.4.

¹⁰¹ Венская конвенция о договорах международной купли-продажи товаров. Комментарий. Москва, 1994.С.180.

¹⁰² Kai skolininkas yra fizinis asmuo tai už neįvykdžius pinigės prievolės moka penkių procentų dydžio metines palūkanas už sumą, kurią sumokėti praleistas terminas, o kai abi sutarties šalys yra verslininkai ar privatūs juridiniai asmenys – tai už termino praleidimą mokamos šešių procentų dydžio metinės palūkanos.

¹⁰³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 22 d. nutartis c.b. *akcinis kredito bankas „Nida“ v. S. Lideikytė*, Nr. 3K-3-908/2001, kat. 57.2.

teismas, nustatęs, kad sandoris atitinka Įstatyme nurodytus komercinių sandorių požymius, jei kreditorius to reikalauja, turėtų taikyti Įstatyme nustatytas palūkanas.¹⁰⁴

LR CK 6.258 straipsnio 7 dalyje nurodyta, kad palūkanos už nuostolius skaičiuojamos nuo prievolės neįvykdymo momento, jeigu sutartyje nenumatyta ko kita. UNIDROIT principai taip pat numato, kad jei kitaip nesutarta, palūkanos už nuostolius patirtus neįvykdžius piniginės prievolės skaičiuojamos nuo prievolės neįvykdymo momento. Taip apibrėžiamas laikas, nuo kurio skaičiuojamos palūkanos. Šitoks sprendimas yra pasirinktas, nes geriausiai tinka tarptautiniai prekybai.¹⁰⁵

2.5.4. NETESYBOS IR NUOSTOLIAI

Netesybų teisinė prigimtis yra dvejopa, pirma, tai vienas iš prievolių užtikrinimo būdų, kurio esmė – įstatymu arba sutartimi numatyti pinigų sumą, kurią skolininkas turi sumokėti kreditoriui už neįvykdytą arba netinkamai įvykdytą prievolę, antra netesybos yra sutartinės atsakomybės forma. Šalys, įrašydamos netesybas į sutartį, pirmiausia siekia skatinti ją tinkamai įvykdyti.¹⁰⁶

Taigi netesybos neįvykdžius prievolės padeda kompensuoti kreditoriaus interesą, tačiau jam nereikia įrodyti savo patirtų nuostolių dydžio. Šiuo atžvilgiu netesybos gali būti laikomos iš anksto nustatytais būsimais kreditoriaus nuostoliais, nereikalingais įrodinėti. Kadangi tai kartu yra civilinės atsakomybės forma, netesybas galima taikyti tik jeigu skolininkui galima taikyti civilinę atsakomybę.¹⁰⁷

Netesybų taikymas drauge su nuostolių atlyginimu, kaip turtinė atsakomybė, iškelia nuostolių ir netesybų tarpusavio santykio problemą, nes jų taikymas, nepriklausomai vienas nuo kito, lemtų civilinės atsakomybės principų pažeidimą. Civilinės atsakomybės tikslas – atkurti pažeistas kreditoriaus teises, bet ji negali būti kreditoriaus praturtėjimo šaltinis.

Nuostolių ir netesybų santykį apibrėžia LR CK 6.258 str.2 dalis. Kai skolininkas sumoka netesybas, kreditorius nebegali reikalauti įvykdyti prievolę natūra. Taigi kreditorius turi pasirinkti, ko reikalaus – netesybų ar realaus prievolės įvykdymo, nes taikyti abiejų gynybos būdų kartu jis negali. Ši taisyklė yra imperatyvi ir šalys neturi teisės susitarimu nustatyti kitokių taisyklių. Toks

¹⁰⁴ LAT konsultacija 2005-02-10 Dėl kai kurių Civilinio kodekso, Civilinio proceso kodekso normų taikymo, reg.Nr.A3-123

¹⁰⁵ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų komentaras, žr. www.unilex.info

¹⁰⁶ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt./ red. D. Ambrasienė, E. Baranauskas. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.P.208.

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmasis leidimas. Vilnius: Jusititia, 2003. P.115.

įstatymo leidėjo sprendimas remiasi nuostata, kad netesybų sumokėjimas atleidžia skolininką nuo prievolės vykdymo natūra, nes kreditoriaus interesas patenkinamas sumokant jam netesybas. Be to, tokio teisinio reguliavimo reikalauja Lietuvos ir Europos Sąjungos teisės aktų derinimas.

Tačiau ši taisyklė netaikoma, kai praleidžiamas prievolės įvykdyti terminas. Tokiais atvejais kreditorius gali reikalauti ir sumokėti netesybas, ir įvykdyti prievolę natūra. Jeigu už termino praleidimą nustatytos ir netesybos, išieškant kartu netesybų ir palūkanų negalima, nes tai reikštų dvigubos atsakomybės skolininkui taikymą. Todėl tokiu atveju kreditorius turi teisę pasirinkti, ką jam išieškoti – palūkanas ar netesybas.

Pagal LR CK 6.73 straipsnio 1 dalį netesybos įskaitomos į nuostolių atlyginimą, jeigu pareiškiamas reikalavimas atlyginti ir nuostolius, ir netesybas, kreditoriui nereikalaujant įvykdyti pagrindinę prievolę. Todėl kreditorius gali išieškoti nuostolius tik tiek, kiek jų nepadengia išieškotos netesybos. LR CK numato tik vieną netesybų rūšį – įskaitines netesybas. Tai imperatyvi norma, ir šalys negali susitarti dėl baudinių netesybų, t.y. kad bus išieškomos ir netesybos ir visi nuostoliai, neįskaitant į juos išieškotų netesybų.

Sistemiškai aiškinant LR CK 6.73 straipsnio 1 ir 2 dalies nuostatas, akivaizdu, jog netesybos siejamos su žalos atlyginimu, tačiau vis dėlto tai yra savarankiškas prievolių teisės institutas. Nuostolių atlyginimas nepanaikina prievolės sumokėti netesybas. Kita vertus, netesybos gali būti sumažinamos, bet tik tiek, kad netaptų mažesnės už nuostolius.¹⁰⁸

Netesybas gali nustatyti įstatymas, šalių sutartis arba teismas. Netesybas, kurias nustato įstatymas, šalys turi teisę sutartimi padidinti, bet neturi teisės mažinti ar apskritai jas panaikinti. Teismas turi teisę savo nuožiūra (tiek savo iniciatyva, tiek skolininko prašymu) mažinti netesybas, kurios yra neprotingos, akivaizdžiai per didelės atsižvelgiant į prievolės pobūdį, padarytą pažeidimą, jo padarinius, skolininko elgesį ir panašiai. Tokia įstatymo nuostata įtvirtinta siekiant užtikrinti prievolės šalių interesų pusiausvyrą ir teisingumo principą ir pašalinti galimą šalių interesų neatitikimą.¹⁰⁹

Apibendrinant aukščiau išdėstyta būtina pažymėti, kad pažeidus sutartinius santykius atsiranda nauja prievolė atlyginti žalą. Taigi atsakomybės pagrindinė funkcija kompensacinė, siekiant kreditorių grąžinti į tokią padėtį, kokioje jis būtų buvęs, jeigu sutartis būtų tinkamai įvykdyta. Atsakomybės taikymas nepašalina galimybės taikyti ir kitus civilinių teisių gynimo būdus.

¹⁰⁸ LAT CBS 2003-10-29 nutartis *UAB "Tavilta" v. L.Silius*. Civilinė byla Nr.3K-3-967/2003. Kategorija 37.9

¹⁰⁹ Žr., pvz., LAT CBS teisėjų kolegijos 2002-05-20 nutartį c.b. *Valstybės įmonė „Valstybės turto fondas“ v. UAB „Baltašiškęs“*, Nr.3K-3-757/2002, kat.45.5; 2002-05-13 nutartį c.b. *L.A.Dumčienė v. Gyvenamųjų namų statybos bendrija „Krantas-2“*, Nr.3K-3-721/2002, kat.21.2.2.9.

Taigi nukentėjusi šalis gali pareikalauti nuostolių atlyginimo arba kaip išimtinį teisės gynimo būdą ar bendrai su kitais teisės gynimo būdais.

Civilinės atsakomybės buvimas ir efektyvus jos taikymas skatina civilinės atsakomybės subjektą tinkamai vykdyti savo pareigas bei sutartinius įsipareigojimus. Lygiagrečiai stiprėja sutartinių santykių stabilumas, auga verslo partnerių pasitikėjimas vienas kitu. Tokiu būdu civilinė atsakomybė stimuliuoja sąžiningą verslą.¹¹⁰

¹¹⁰Abramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Vilnius:Standartų spaustuvė, 1999. P.232

IŠVADOS

Šiame darbe buvo numatyta išanalizuoti Lietuvos, užsienio valstybių, tarptautinių teisės aktų normas, atskleidžiant sutarties neįvykdymo sampratą bei detaliai išanalizuoti teises pasekmes. Atsižvelgiant į šiame darbe iškeltus uždavinius, formuluojame šias išvadas:

1) Sutarties neįvykdymas reiškia objektyvų faktą, kai kreditorius negauna tos naudos, kurios tikėjosi sudarydamas sutartį, visiškai neatsižvelgiant į tokį rezultatą nulėmusius veiksnius. Lietuvos civilinis kodeksas atspindi tarptautinės privatinės teisės raidos tendencijas, nes sutarties neįvykdymas suprantamas plačiąja prasme ir reiškia bet kokios iš sutarties atsiradusios prievolės neįvykdymą, taip pat netinkamą įvykdymą ir įvykdymo termino praleidimą. Be to, pastebime, kad Lietuvos Civiliniame kodekse sutarties neįvykdymas taip pat vartojamas ir siaurąja prasme, kai reiškia tik prievolės neįvykdymą *in nature* (LR CK 6.60 str., 6.61 str., 6.63 str.).

2) Išanalizavus tarptautinės teisės aktus galima teigti, kad tarptautinėje privatinėje teisėje įtvirtinta bendra sutarties neįvykdymo samprata, kuri apima visas galimas sutarties pažeidimo rūšis. Vieninga sutarties neįvykdymo sąvoka buvo įtvirtinta siekiant dviejų pagrindinių tikslų: pirma, užtikrinti vienodą teisinį režimą tiek pateisinamam, tiek nepateisinamam sutarties neįvykdymui; antra, taikyti vienodą teisinį režimą visoms sutarties pažeidimo rūšims. Vieningos sutarties neįvykdymo koncepcijos įvedimą didžia dalimi lėmė germanų teisės tradicijos atstovų įtaka.

3) Neįvykdžius sutarties, nukenčia kitos šalies teisės ir interesai, taigi atsiranda civilinės teisinės pasekmės. Teisės aktuose numatytos sutarties neįvykdymo civilinės teisinės pasekmės apsaugo šalis nuo galimų nuostolių ar netekčių dėl sutarties neįvykdymo ir suteikia nukentėjusiai šaliai teisę reikalauti tam tikrų veiksmų iš sutartį neįvykdžiusios šalies, o sutartį pažeidusi šalis priverčiama atsakyti už savo su sutarties vykdymu susijusius netinkamus veiksmus ar neveikimą.

4) Kreditoriaus teisių gynimo būdų tikslas atkurti nukentėjusios šalies pažeistas teises bei teisėtus interesus, pašalinti bet kokius sutartį pažeidžiančius veiksmus, taip pat kompensuoti sutarties nevykdymu patirtą žalą. Nustatant ir taikant gynimo būdus būtina užtikrinti abiejų šalių interesus. Todėl teisės aktų suteikiami teisės gynimo būdai turi būti taikomi vadovaujantis sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijais.

5) Sutarties vykdymo sustabdymą, kaip vieną iš sutarčių neįvykdymo teisinių gynimo būdų, kreditorius gali taikyti, jei tarp šalių sudaryta sutartis yra dvišalė, t.y. kai abi šalys turi tarpusavio teises ir pareigas. Kreditoriaus teisė sustabdyti savo prievolės vykdymą turi atitikti skolininko neįvykdytos sutartinės prievolės dalį. Taigi šis teisės gynimo būdas turi būti proporcingas tam šalies

interesui, kuri nukentėjusi šalis siekia apginti ir juo negalima piktnaudžiauti, o būtina naudoti sąžiningai ir protingai.

6) Nukentėjusi šalis, nusprendusi nustatyti kitai šaliai papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, turi laikytis tam tikrų sąlygų. Apie termino suteikimą privalo raštu pranešti kitai šaliai. Be to nustatomas papildomas terminas sutarčiai įvykdyti turi būti protingas bei realus. Svarbi ir duodamo papildomo termino formuluotė, kad kiekvienam būtų aišku, kad suteikiamas papildomas terminas yra galutinis ir jam pasibaigus nukentėjusi šalis bus laisva pasirenkant kitus teisės gynimo būdus. Nustatyto papildomo laikotarpio metu nukentėjusi šalis netenka teisės imtis tų gynybos priemonių, kurios nesuderinamos su papildomo termino nustatymu, išskyrus jos teisę reikalauti atlyginti nuostolius už įvykdymo uždelsimą.

7) Teisė gauti įvykdymą natūrą suprantama plačiai ir apima reikalavimą įvykdyti sutartį natūra, kai šalis neįvykdo tiek piniginės prievolės, tiek nepiniginės prievolės, taip pat ir reikalavimą ištaisyti įvykdymo trūkumus, pakeisti patį įvykdymą arba kitokiu būdu pašalinti įvykdymo trūkumus. Nei LR CK 6.213 str.1p., nei UNIDROIT principų 7.2.1. str. nenumato jokių išimčių nukentėjusiai šaliai reiškiant reikalavimą dėl piniginės prievolės įvykdymo, tuo tarpu PECL 9:101 str.2p. numato tam tikras išimtis, t.y. kreditorius negali reikalauti įvykdyti piniginės prievolės natūra, kai jis gali protingai pakeisti tą sutartį kita sutartimi be žymių pastangų ir išlaidų arba, kai sutarties įvykdymas, atsižvelgiant į aplinkybes būtų neprotingas. Reikalauti įvykdyti nepiniginę prievolę natūra galima visais atvejais, išskyrus išimtis, numatytas LR CK 6.213 str. 2 dalyje.

8) Įstatymo leidėjas suteikia galimybę vienašališkai (nesikreipiant į teismą) nutraukti sutartį esant šiems pagrindams: pirma, esant esminiam sutarties pažeidimui, kuris nustatomas atsižvelgiant į LR CK 6.217 str. 2 dalies nurodytas aplinkybes; antra, jei sutarties pažeidimas pasireiškia termino praleidimu ir sutarties įvykdymas nepraranda prasmės po termino praleidimo, nukentėjusi šalis gali nutraukti sutartį, prieš tai nustačiusi papildomą protingą terminą neįvykdytai sutarčiai įvykdyti (LR CK 6.209 str., 6.217 str. 3 d.); trečia, LR CK 6.217 str. 5 dalis leidžia sutarties šalims vienašališkai nutraukti sutartį joje numatytais atvejais. LR CK 6.217 str.2 dalyje pateiktas nebaigtinis aplinkybių sąrašas, į kurį turi būti atsižvelgiama sprendžiant ar sutarties neįvykdymas buvo esminis, kadangi bet koks veiksnys arba aplinkybė gali turėti reikšmės. Teismų praktika, aiškindama įstatymo nuostatas akcentuoja, kad svarbu atsižvelgti ir į sutarties vykdymo tarp šalių susiklosčiusią praktiką, į sutartį pažeidusios šalies vaidmenį, įvertinti sutarties rūšies specifiką, taip pat sistemiškai įvertinti kitas CK teises normas, nustatančias konkrečių sutarčių rūšių vienašališko nutraukimo pagrindus. Nukentėjusi šalis siekianti nutraukti sutartį vienašališkai privalo iš anksto apie tai pranešti kitai

šaliai. Būtina pranešti tokią formą ir priemonėmis, kad kita šalis gautų pranešimą. Taip siekiama apsaugoti kitos šalies interesus, kad pastaroji per nustatytą terminą pasiruoštų sutarties nutraukimo teisinėms ir faktinėms pasekmėms, siekdama išvengti papildomų nuostolių.

9) Civilinės atsakomybės pagrindinė paskirtis kompensuoti nukentėjusios šalies dėl sutarties neįvykdymo patirtą žalą, siekiant kreditorių grąžinti į tokią padėtį, kokioje jis būtų buvęs, jeigu sutartis būtų tinkamai įvykdyta. Žala, įvertinta pinigais, laikoma nuostoliais. Daugelyje nacionalinių teisinių sistemų yra išskirtos dvi nuostolių atlyginimo sudedamosios dalys tiesioginiai ir netiesioginiai. Pagrindinis civilinės atsakomybės principas – visiškas nuostolių atlyginimas reiškia, jog žalą būtina tiksliai įvertinti, kad nukentėjusiajam būtų atlyginta tiek, kiek jis iš tiesų prarado. Jeigu atlyginama daugiau, tokiu atveju civilinė atsakomybė atlieka ne tik kompensavimo, bet ir baudimo funkciją. Taigi sutarties neįvykdymas negali būti priežastis nukentėjusiai šaliai pasipelninti dėl nuostolių atlyginimo. Neįvykdžius piniginės prievolės laiku mokamos palūkanų, kurios tampa skolininko vykdytinos prievolės dalimi ir turi būti sumokamos visais atvejais. Šios palūkanos atlieka kreditoriaus nuostolių kompensavimo funkciją ir tampa skolos dalimi. Įstatymų leidėjas preziumuoja, kad tokie nuostoliai atsiranda dėl paties fakto, jog prievolė neįvykdyta laiku, ir numato jų minimalų kompensavimą (LR CK 6.260 straipsnio 2 dalis, 6.261 straipsnis). Jeigu priteistos palūkanos visiškai padengia kreditoriaus patirtus nuostolius, kreditorius, be palūkanų, iš skolininko daugiau nieko negali reikalauti. Šalys, įrašydamos netesybas į sutartį, pirmiausia siekia skatinti ją tinkamai įvykdyti. Išieškotos netesybos už sutarties neįvykdymą visais atvejais įskaitomos į nuostolius. Todėl kreditorius gali išieškoti nuostolius tik tiek, kiek jų nepadengia išieškotos netesybos.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr.74-2262;
2. Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr.73-1742;
3. 1980 metų Jungtinių Tautų Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių // Valstybės žinios. 1995, Nr.102-2283;
4. Principles of European Contract Law// <http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.part1.1995/index.html>. prisijungimo laikas: 2006-06-13;
5. The German Civil Code//<http://www.hull.ac.uk/php/lastcb/bgbengl.htm>; prisijungimo laikas: 2006-08-16;
6. UNIDROIT Principles of International Commercial Contract (2004). <http://www.unilex.info>; prisijungimo laikas:2006-05-25;
7. 1963 m. balandžio 29 d. Vienos konvencija dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą// Valstybės Žinios. 1993, Nr. 72-1345.
8. Гражданский кодекс Российской Федерации//<http://www.garweb.ru/project/law/doc/10064072/10064072-001.htm>. prisijungimo laikas:2006-09-10;

II. Specialioji literatūra:

9. Abramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Vilnius:Standartų spaustuvė, 1999;
10. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt./red. D. Ambrasienė, E. Baranauskas. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004;
11. Balčikonis R. Esminio sutarties pažeidimo samprata pagal Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą//Jurisprudencija: mokslo darbai. Vilnius, 2004.T.51 (43);
12. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Pirmasis leidimas. Vilnius: Jusitia, 2003;
13. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995;
14. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996;

15. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Naujasis civilinis kodeksas. Vilnius: Justitia, 2002;
16. Norkūnas A. Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas//Jurisprudencija: mokslo darbai. Vilnius, 2002.T.28 (20);
17. Vitkevičius P., Vėlyvis S., Mikelėnas V. ir kt./red. V. Staskonis. Civilinė teisė. Kaunas: Vijusta, 1997;
18. Zweigert K., Kötz H.. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001;
19. Burrows A. Remedies for tort and breach of contract. London etc. : Butterworths, 1994;
20. Cheeseman, Henry R. Business law : ethical, international & e-commerce environment. Upper Saddle River (N.J.) : Prentice Hall, 2001;
21. Introduction to the Principles of European Contract Law .Prepared by The Commission on European Contract Law//
http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/survey_pecl.htm;
prisijungimo laikas: 2006-06-13;
22. John D. Calamari, Joseph M. Perillo. The law of contracts. St. Paul (Minn.) : West, 1987;
23. Lando O.,Beale H.Eds.Principles of European Contract Law:Parts I and II – Kluwer Law International,2000;
24. Lando O. THE CISG, the Unidroit Principles and the Principles of European Contract Law in a Global Commercial Code//
http://www.iue.it/LAW/ResearchTeaching/EuropeanPrivateLaw/Conferences/Lando_CISG.pdf;
prisijungimo laikas: 2006-07-03;
25. Lando.O. Salient Features of the Principles of European Contract Law: A Comparison with the UCC//<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lando.html#iic>; prisijungimo laikas:2006-08-03;
26. Lando O. Principles of European contract law. Dr. jur. & econ., Copenhagen Business School//<http://www.kclc.or.jp/english/sympo/EUDialogue/lando.htm>kelias; prisijungimo laikas: 2006-06-25;
27. Lando O.A Short Introduction to the Principles of European Contract Law. Prepared by The Commission on European European Contract Law.
http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/survey_pecl.htm;
prisijungimo laikas: 2006-06-25;
28. Michael H. Whincup. Contract law and practice : the English system and continental comparisons.The Hague London Boston: Kluwer Law International, 2001;

29. Making Commercial Law. Essays in Honour of Roy Goode. Edited by Ross Cranston. Oxford 1997;
30. Paul H. Richards. Law of contract, Harlow : Longman, 2002;
31. Tenancy Law in Europe and the Principles of European Contract Law By Oliver Remien, Würzburg//
<http://www.iue.it/LAW/ResearchTeaching/EuropeanPrivateLaw/Projects/TenancyLawRemien.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-07-06;
32. Treitel, G.H. Remedies for Breach of Contract : a comparative account. Oxford : clarendon Press, 1989;
33. UNIDROIT Principles of International Commercial Contract (2004) Official Comments//
<http://www.unilex.info/dynasite.cfm?dssid=2377&dsmid=13637&x=1>; prisijungimo laikas: 2006-05-25;
34. The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and the Principles of European Contract Law: Similar Rules for the Same Purposes? by *Michael Joachim Bonell* Professor of Law, University of Rome I "La Sapienza" Legal Consultant, UNIDROIT//
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/bonell96.html>; prisijungimo laikas: 2006-07-03;
35. Schlechtriem P. The German Act Modernize the Law of Obligations in the Context of Common Principles and Structure of the Law of Obligations in Europe (2002) Oxford U Comparative L Forum 2 at ouclf.iuscomp.org.;
36. Ансон В. Договорное право. Под общей редакцией и с предисловием О. Н. Садикова. Москва : Юридическая литература, 1984;
37. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Общие положения. Москва:Издательство „Статут“, 1998;
38. Гражданское право. Учебник.Под редакцией А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого.Москва, 2000;
39. Венская конвенция о договорах международной купли-продажи товаров.Комментарий. Москва, 1994;

III. Teismų praktika:

40. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001-06-18 nutartis *G.Šeršniovaitė v. E. Medonio individuali įmonė „Beilė“*, Nr. 3K-3-704/2001//
http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=11712; prisijungimo laikas: 2006-09-15;

41. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001-10-22 nutartis *akcinis kredito bankas „Nida“ v. S. Lideikytė*, Nr. 3K-3-908/2001// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=11921; prisijungimo laikas: 2006-09-14;
42. LAT CBS 2002-05-13 nutartis *L.A.Dumčienė v. Gyvenamųjų namų statybos bendrija „Krantas-2“*, Nr.3K-3-721/2002// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=10388; prisijungimo laikas: 2006-09-25;
43. LAT CBS 2003-02-05 nutartis *B.Roščin v. V.Percovskij*, Nr.3K-3-218// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=8525; prisijungimo laikas: 2006-09-18;
44. LAT CBS 2003-09-22 nutartis *A.Šmočiukas v AB bankas NORD/LB* Nr.3K-3-830// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=24489; prisijungimo laikas: 2006-09-23;
45. LAT CBS 2003-10-29 nutartis *UAB "Tavilta" v. L.Silius*. Nr.3K-3-967/2003 m// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=24620; prisijungimo laikas: 2006-10-11;
46. LAT CBS 2004-03-03 nutartis *Lietuvos nacionalinė filharmonija v. Lietuvos-Kinijos UAB "Lichua"*. Nr. 3K-3-161/2004// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=24095; prisijungimo laikas: 2006-09-18;
47. LAT CBS 2004-06-28 nutartis *V.Zumeris v. AB "Nord/LB Lietuva"*. Nr. 3K-3-368/2004//http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=26120; prisijungimo laikas: 2006-10-03;
48. LAT CBS plenarinės sesijos 2004-06-29 nutarimas *J. Z. v. UAB "Baldras"*; bylos Nr. 3K-P-346/2004// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=28505; prisijungimo laikas: 2006-08-10;
49. LAT CBS 2004-12-09 nutartis *UAB FMĮ "Spekonis ir Gastonas" v. AB "Penevėžio statybos trestas"*. Nr. 3K-3-567/2004// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=27229; prisijungimo laikas: 2006-09-04;
50. LAT CBS konsultacija 2005-02-10 Dėl kai kurių Civilinio kodekso, Civilinio proceso kodekso normų taikymo, reg. Nr.A3-123// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=29256; prisijungimo laikas: 2006-09-18;
51. LAT CBS 2005-06-29 nutartis *K.Kasperavičius v. L.Tunkevič*. Nr. 3K-3-364/2005// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=28396; prisijungimo laikas: 2006-09-04.

IV. Interneto svetainių adresai:

52. <http://www.lrs.lt>;
53. <http://www.lat.litlex.lt>;

54. <http://www.unilex.info>;

55. <http://www.unidroit.org>.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojamos ir tarpusavyje lyginamos Lietuvos, užsienio valstybių, tarptautinių teisės aktų nuostatos, atskleidžiant sutarties neįvykdymo sampratą bei detaliai nagrinėjamos civilinės teisinės pasekmės, kylančios dėl sutarties neįvykdymo.

Vienai iš šalių neįvykdžius sutarties, nukenčia kitos šalies teisės ir interesai, taigi atsiranda civilinės teisinės pasekmės, kurios tiesiogiai susijusios su teisės gynimo būdais. Teisės aktuose numatytos sutarties neįvykdymo civilinės teisinės pasekmės apsaugo šalis nuo galimų nuostolių ar netekčių dėl sutarties neįvykdymo ir suteikia nukentėjusiai šaliai teisę reikalauti tam tikrų veiksmų iš sutartį neįvykdžiusios šalies, o sutartį pažeidusi šalis priverčiama atsakyti už savo su sutarties vykdymu susijusius netinkamus veiksmus ar neveikimą.

Darbe išanalizuotos ir atskleistos tik tos civilinės teisinės pasekmės, kurios taikomos nepriklausomai nuo tarp šalių sudarytos sutarties rūšies. Sutarties neįvykdymo civilinių teisinių pasekmių esmė, turinys bei ypatumai atskleidžiami, nagrinėjant atskiras teises pasekmes: sutarties įvykdymo sustabdymą; papildomo termino sutarčiai įvykdyti skyrimą; reikalavimą įvykdyti prievolę natūralia, kuris apima reikalavimą įvykdyti tiek pingines prievoles, tiek nepinigines prievoles, taip pat ir reikalavimą ištaisyti įvykdymo trūkumus, pakeisti patį įvykdymą arba kitokiu būdu pašalinti įvykdymo trūkumus; sutarties nutraukimą bei civilinę atsakomybę.

LEGAL CONSEQUENCES OF FAILURE TO FULFILL CONTRACTS

SUMMARY

Master's final paper analyzes and compares provisions of Lithuanian, foreign and international legislation revealing the concept of failure to fulfill a contract and making a detailed analysis of civil legal consequences arising due to failure to fulfill contracts.

When one of the parties fails to fulfill a contract, rights and interests of the other party suffer, thus resulting in civil legal consequences that are directly related to the ways of rights protection. Civil legal consequences of the failure to fulfill a contract defined in legislation protect the parties from possible damages or losses incurred due to failure to fulfill a contract and gives the other party the right to demand certain actions from the failing party and the failing party is forced to account for improper actions or inaction related to fulfillment of the contract.

The paper analyzes and reveals only the civil legal consequences that are applied independently from the type of contract concluded between the parties. The essence, content and features of civil legal consequences of failure to fulfill a contract are revealed in investigation of certain legal consequences: suspension of contract fulfillment; assigning additional term for contract fulfillment; requirement to fulfill an obligation in kind, which includes the requirement to fulfill both monetary obligations and nonmonetary obligations, also requirement to eliminate deficiencies of fulfillment, to change the fulfillment itself or in other way eliminate deficiencies of fulfillment; termination of contract and civil liability.